

PÁPAI KOLLÉGIUMI LAPOK

A PÁPAI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADEμία DIÁKÚJSÁGA

FŐSZERKESZTŐ: Sárközi Gergely Antal, PRТА
Szerkesztőség elérhetősége: pklujtag@gmail.com

TÁRSSZERKESZTŐ: Dörömbözi Alex, PRТА
A lapot érintő minden közlemény hozzájuk küldendő.

VII. ÉVFOLYAM 9-12. SZÁM. 2022. DECEMBER (KARÁCSONY)

GYÖNYÖRKÖDJ AZ ÚRBAŒ!

Írta: Szakál Anikó

Textus: Zsolt 37,4. „Gyönyörködj az Úrban, és megadja szíved kéréseit.”

Mi a szíved kérése, Testvérem így, karácsonyhoz közeledve?

Mit kérnél, ha kérhetnél? Én a csendet. Azt a csendet, aminek a gyümölcse az ima. A csendet, ami adventben talán a legjobban hiányzik az életemből.

Ilyenkor egyre több minden van. Mindenkinek. Teológusoknak vizsgaidőszak és karácsonyi szolgálatok, lelkészeknek a megszokottnál sokkal több szolgálat, karácsonyi műsor, karácsonyi újság, édesanyáknak többletmunka a háztartásban, ajándékbeszerzés...

Az advent az elcsendesedés időszaka, mégis ez az év legzajosabb, leginkább pörgős időszaka. Mintha minden azon dolgozna, nehogy el tudjunk csendesedni, nehogy Istenre tudjunk figyelni.

Talán éppen ezért hozta Istenünk elénk az ígét: „Gyönyörködj az Úrban.” Mi teológusok, lelkészek, mi gyönyörködünk az Úrban.

Ne csak mondjuk, mert ahhoz jól értünk, hanem mi is álljunk meg Isten színe előtt.

Álljunk meg előtte, és gyönyörködünk benne. Mert gyönyörködni futva nem lehet. Úgy mellékesen nem lehet. Ha egy szép tárgyon megakad a szemünk, akkor tudunk igazán gyönyörködni benne, ha azt a kezünkbe vesszük, megforgatjuk, jól szemügyre vesszük, egyszóval: időt töltünk vele.

Isten is ezt kéri most: gyönyörködj bennem! Állj meg előttem, és csodálkozz rá újra, hogy ki vagyok.

Gyönyörködj abban az Istenben, aki mindig minden helyzetben melletted volt. Pedig sokszor mennyire aggódtál! Hányszor volt álmatlan éjszakád, aztán egyszer csak arra eszméltél: számodra elképzelhetetlen módon oldotta meg Isten a problémádat. Isten veled volt. „Gyönyörködj az Úrban”, és emlékezz ezekre!

Gyönyörködj abban az Istenben, aki megformált téged. Aki idáig vezette az életedet, ahol most vagy! Csodálkozz rá, mekkora szeretet, odafigyelés van a Világ Teremtőjében irántad!

„Gyönyörködj az Úrban”, abban az Úrban, aki a mennyei dicsőség helyett a földi életet vállalta érted. „Gyönyörködj az Úrban”, abban az Úrban, aki a szenvedést, a halált is vállalta érted.

„Gyönyörködj az Úrban”, amit az eredetiből így is lehetne fordítani: Örvendezz az Úrban! Bízz az Úrban.

Ebben az összefüggésben nyugodtan mondhatjuk, hogy rokonértelmű szó ez a három. Gyönyörködj, örvendezz, bízz. Ebben a szövegkörnyezetben olyan ez a három szó, mint az elválaszthatatlan testvérek. Mert ha megállunk Isten előtt, gyönyörködünk benne, végig gondoljuk tetteit, magunk elé idézzük hozzánk való hűségét, szeretetét, akkor egyszerűen nem tudunk mást tenni, mint teljes szívünkből örvendezni. Örvendezni, ami maga után vonja azt, hogy mindezeket személyesen megtapasztalva, tökéletesen megbízzunk benne.

„Gyönyörködj az Úrban!” Örvendezz az Úrban! Bízz az Úrban! Azért, mert ő már mindent odaadott már neked.

Ennyit kér most cserébe advent idején: Gyönyörködj bennem! Akkor is, amikor minden ez ellen dolgozik. Akkor is, ha minden pörög. Amikor nincs megállás. Te akkor is állj meg, és gyönyörködj bennem. Keress erre időt.

Mondjuk ki, hogy nem egy nagy kérés ez Isten részéről, mégis szinte lehetetlen teljesíteni. Mert jön a vizsgaidőszak, a karácsonyi szolgálatok, és a sok- sok minden, amire készülni kell.

Isten azonban mégis ezt kéri most tőlünk. Tőlem és tőled. Hangsúlyosan, többször aláhúzva: „Gyönyörködj, örvendezz, bízz az Úrban, és Ő megadja szíved kéréseit.

Hogy kinek mi a kérése, azt mindenki maga tudja. Sikeres vizsgák, áldott karácsonyi szolgálatok, békés családi karácsony? Vagy valami egészen más?

Akármi is, Isten meg tudja adni. Isten, aki eddig is bőven többet adott, mint amire szükségünk volt. Előbb azonban egyetlen dolgot kér most tőlünk csupán. Tőlünk is, nemcsak gyülekezeteink tagjaitól. Vegyük hát komolyan: *Gyönyörködj az Úrban!* Ámen.

A Szerző Bajánsenyei Református Egyházközség lelkipásztora, a PRTA végzett hallgatója.

„A nép, amely sötétségben jár, nagy világosságot lát, a homály földjén lakókra világosság ragyog. [...] Mert egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják nevezni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békesség Fejedelme! Uralma növekedésének és a békének nem lesz vége Dávid trónján és országában, mert megerősíti és megszilárdítja törvénnyel és igazsággal mostantól fogva mindörökké. A Seregek Urának féltő szeretete viszi véghez ezt!”

(Ézsaiás 9,1.5-6)

A VÁRATLANUL ÉRKEZŐ TOLVAJ PÉLDÁZATA: AZ EGZEGÉZISTÓL A SZÓSZÉKIG

Írta: Dr. Nagy József

Bevezetés

A váratlanul érkező tolvaj motívuma az evangéliumokban (Mt 24,43–44; Lk 12,39–40), a páli és a péteri corpusban (1Thessz 5,2.4; 2Pt 3,10), valamint a Jelenések könyvében is szerepel (Jel 3,3; 16,15). E verseket ugyan összeköti a tolvaj (κλέπτης) említése, valamint az ő meglepetésszerű eljövételére való utalás, de a további részletek tekintetében számos különbségnek lehetünk tanúi.

Egyes versek az Úr napjához hasonlítják a tolvaj feltűnését (1Thessz 5,2; 2Pt 3,10), míg a fennmaradó helyek az Emberfia eljövételére hivatkoznak ekként (Mt 24,43–44; Lk 12,39–40; Jel 3,3; 16,15). A leírások többsége – a tolvaj-motívum említése után – a γρηγορέω igén keresztül hív éberségre, de ettől eltérő megoldásra is figyelhetünk. A Mt 24,44 és a Lk 12,40 a ἔτοιμος szóval emlékeztet a készenlét fontosságára, továbbá a 2Pt 3,10-ben nem szerepel előbbiekhöz hasonló felhívás. Ugyancsak különbséget jelent, hogy a ἦκω és az ἔρχομαι is jelölheti a tolvaj eljövételét (2Pt 3,10; Jel 3,3; illetve Mt 24,43–44; Lk 12,39–40; 1Thessz 5,2; Jel 16,15). Végül pedig a motívum sokrétűségét az is mutatja, hogy a szinoptikusoknál példázattal, a fennmaradó helyeken pedig hasonlattal találkozunk.

Jelen tanulmányban nem vállalkozhatunk arra, hogy a tolvaj-motívum összes újszövetségi előfordulását kiértékeljük. E rövid írásban a mátéi és lukácsi példázatot vizsgáljuk meg. Tudvalevő, hogy a szinoptikus evangéliumok számos példázata kerül előtérbe az adventi időszakban. Ugyan a tolvaj-példázat szintén Krisztus eljövételével kapcsolatosan tanít, de mind a rövidsége, mind a szokatlan képi világa okán kevés igehirdetés alapját képezi ez. Reménység szerint jelen tanulmány – az akadémiai közönség mellett – a gyakorló lelkipásztorok munkáját is segítheti.

Szinoptikus beágyazottság

A szinoptikusok közül a legkorábban íródott Márk evangéliumában ugyan nem szerepel a tolvaj-példázat, de a további megértés szempontjából így is szükséges, hogy utaljunk a Mk 13-ra. A Mk 13,32–37-ben Jézus a második eljövételéről tanítja az övéit. Legelőször is azt bocsátja előre, hogy az eljövétel időpontja egyedül az Atya előtt ismert (Mt 13,32). E felütés is érthetővé teszi, hogy a beszéd folytatásában miért buzdítja oly határozottan éberségre a tanítványait. Jézus (Mk 13,33). E kettőt – az eljövétel idejének az ismeretlen voltát, valamint az éberségre való felhívást – a Mk 13 egy példázatán keresztül is összekapcsolja. Így olvasunk a Mk 13,34–36-ban arról, hogy a példázatbeli szolgák nem tudják, hogy mikor tér vissza az idegenbe távozott uruk. Mivel a ház ura bármikor megérkezhet, ezért a szolgák részéről elvárt a folyamatos készenlét. A példázat alkalmazásában Jézus a γρηγορέω igén keresztül hívja éberségre a tanítványait.

Máté evangéliuma esetében szintén az olajfák hegyi beszéd adja a kiindulópontot. Míg a Mt 24,3–35 az Emberfia eljövetele jeleit részletezi, addig a folytatás mintegy ezzel ellentétesen arra figyelmeztet, hogy a parúzia ideje ismeretlen (Mt 24,36–25,13). Ez utóbbi egység nyitányában – a Mk 13,32-höz hasonlóan – arról értesülünk, hogy az eljövétel idejét egyedül az Atya ismeri (Mt 24,36). Ezek után Jézus hosszabban szól arról, hogy az időpont a tanítványok előtt is rejtve van (Mt 24,42,44). Ez utóbbi állítást a szakasz változatos szóhasználata is érzékelteti, mivel Jézus arra figyelmezteti az övéit, hogy nem tudják (οἶδα Mt 24,36.42.43; 25,13), nem sejtik (δοκέω Mt 24,44) és nem ismerik (γινώσκω Mt 24,39.43.50) az eljövétel idejét. E sor kiegészíthető azzal, hogy a példázatbeli gonosz szolga azért szégyenül meg, mert a gazdája akkor tér vissza, amikor azt nem várta (προσδοκάω Mt 24,50).

A Mk 13 sorait Mt további kiegészítésekkel toldja meg, mely bővítések mindegyike az eljövétel váratlanságát hangsúlyozza (Mt 24,37–39.40–41.43). E sorba illeszkedik a váratlanul érkező tolvaj példázata is (Mt 24,43). Luz szerint a parúzia idejének ismeretlen voltára emlékeztető Mt 24,42 is a példázat részét képi. E vers egyszerre bocsátja előre a példázatot, valamint az ehhez kapcsolódó magyarázatot is.¹

A Mk 13,34–35-ben egy olyan példázat olvasható, amelyben a ház ura (κύριος τῆς οἰκίας) az Emberfiával feleltethető meg, a szolga pedig a tanítványokat rejti. Ahogyan azt láthatjuk is, a Mt-nál és Lk-nál olvasható tolvaj-példázatban szintén megjelenik a ház ura (οικοδεσπότης Mt 24,43; Lk 12,39). Ez utóbbi helyeken viszont a ház ura egy, a tanítványokra alkalmazott metafora, nem pedig Krisztusra vonatkozik. A tolvaj-példázatban a tolvaj és az ő váratlan feltűnése az, ami Krisztus második eljövételét és ennek hirtelenségét értékelteti. A tolvaj-példázat allegorizáló értelmezését a soron következő versek adják meg (Mt 24,44; Lk 12,40). A magyarázat szerint a példázatban „a kép és az üzenet közötti analogikus viszonyt nem a személyek jelzik, hanem az, ami történik: az eljövétel eseménye.”²

Lukács tolmácsolása szerint Jézus Jeruzsálembé tartva beszélte el a példázatot. A Lk 12-ben Jézus szavai javarészt a tanítványokat szólítják meg, de a narrátor megjegyzése szerint Jézus alkalmanként a sokasághoz is odafordul (Lk 12,13–21.54–59). E kiszólások teszik érthetővé, hogy a tolvaj-példázat elhangzása után miért kérdezi Péter, hogy az elhangzottak a tanítványokra vagy a sokaságra vonatkoznak-e (Lk 12,41). A folytatás szerint Jézus az okos és gonosz szolga példázatának elmondásával válaszol Péter kérdésére (Lk 12,42–48). Jézusnak e példázaton keresztül adott felelete kétféleképpen értékelhető ki. Jeremias és Carroll szerint a Lk 12,35–53 a tanítványokhoz szól,³ míg Green magyarázata szerint az egységnek a sokaság is a címzettje.⁴ Mi az előbbi lehetőséget tartjuk valószínűbbnek, mivel a tolvaj-példázat előtt az azonos témájú – és a tanítványokat megszólító (Lk 12,22) – ajtónálló példázata olvasható (Lk 12,35–38).

A tolvaj-példázat két szinoptikus ábrázolása több eltérést is mutat. Legelőször is, az evangéliumok különböző nagyobb egységében olvashatjuk a példázatot. A Mt 24-ben katasztrófákra figyelmeztető utalások sora szerepel. Többek között a háborúk (Mt 24,6), villámlás (Mt 24,27), a nap, hold,

1 LUZ, ULRICH (2005): Matthew 21–28. Fortress Press, Minneapolis, 216.

2 KOZMA ZSOLT (2002): Jézus Krisztus példázatai. Iránytű Alapítvány, Kolozsvár, 472.

3 JEREMIAS, JOACHIM (1966): Rediscovering the Parables. SCM Press, New York, 37–39; CARROLL, JOHN T. (2012): Luke: A Commentary. Louisville, Westminster John Knox Press, 272.

4 GREEN, JOEL B. (1997): The Gospel of Luke. Eerdmans, Grand Rapids, 503.

csillagok elváltozása is helyet kap a felsorolásban (Mt 24,29). Kozma szerint Lk azért sem az olajfák hegyi beszédbe illeszti be a tolvaj-példázatot, mert jelen versek nem egy kozmikus csapásra irányítják a figyelmet.⁵ A lukácsi szövegösszefüggéssel kapcsolatban további figyelmet érdemel, hogy a tolvaj-példázatot nem sokkal megelőzően arról a mennyei kincsről olvashatunk, amelyhez nem férhetnek hozzá a tolvajok (Lk 12,33 vö. Mt 6,19–20).

A két evangélium közötti eltérések a kontextus mellett a példázat részleteiben is megmutatkoznak. Míg a Mt 24,43 tanúsága szerint a tolvaj éjjel érkezik, addig a Lk 12,39 elhagyja ezt a pontosítást. A Mt 24,43 az éjszakai eljövételre való utalást az őrváltás (φυλακή) szavával is kiegészíti. Lk azonban a jóval kevésbé behatárolható óra (ώρα) szót hozza itt. Ugyancsak e különbséget mutatja, hogy míg Mt-nál virraszt (γρηγορέω) a ház ura, addig Lk 12,39 elhagyja ezt a részletet.⁶ E különbségek annak fényében is figyelmet érdemelnek, hogy Lk-nál a tolvaj-példázatot megelőzően a „virrasztani” ige (γρηγορέω Lk 12,37) és az őrváltás (φυλακή) szava is szerepel (Lk 12,38).

Az előbbi különbségek mellett a két leírás a főbb részletek tekintetében egyezést mutat. Bár mátéi és a lukácsi példázat az evangéliumok más nagyobb egységeiben olvashatók, a közvetlen szövegösszefüggés így is több hasonlóságot rejt. Mindkét helyen a tanítványokat szólítja meg Jézus (Lk 12,22.35; Mt 24,1). Mindkétszer a virrasztásra való felhívás az, ami helyet kap közvetlen a példázat előtt (Mt 24,42; Lk 12,35–38).⁷ A megelőző versek mellett a példázatot követő sorok is figyelmet érdemelnek. Jeremias szerint a tolvaj-példázat – valamint ennek magyarázata – után mindkétszer a megbízott szolgálta példázata segíti a további alkalmazást (Mt 24,45–51; Lk 12,41–46).⁸

E kontextuális hasonlóságok mellett a mátéi és lukácsi leírás főbb pontjai egyezést mutatnak. Mindkét helyen a κλέπτης jelöli a tolvajt, valamint az οικοδεσπότης a ház urát. Ami pedig a cselekményt illeti, mindkét helyen a διορύσσω figyelmeztet a tolvaj esetleges betörésére. További egyezést jelent, Mt és Lk példázatához is azonos magyarázat társul. Először is, mindkét evangélium az Emberfia eljövételéhez hasonlítja a tolvaj váratlan feltűnését. Jézus mindkétszer azt a tanulságot vonja le, hogy a készenlét (ετοιμος) azért szükséges, mert nem tudható, hogy az Emberfia mikor érkezik el.⁹ Mindez annak fényében érdemel különös figyelmet, hogy az 1Thessz 5,2 és a 2Pt 3,10 a tolvaj hirtelen megjelenését az Úr napjához hasonlítja.

A példázat csoportosítása

Az újszövetségi példázatok többféleképpen csoportosíthatók. Blomberg osztályozása szerint a tolvaj-példázat a kétfókuszú példázatok (*two-point parable*) közé sorolható be. E példázatok üzenete egy irányba is mutathat, de a két központi szereplő magatartása nyomán akár kétféle

⁵ KOZMA ZSOLT (2002): i. m. 471.

⁶ E lukácsi jelenség az evangélium más helyein is megmutatozik. A Mt 24,40–41 a mezőn és a malomban lévő asszonyok esetében szemlélteti a vég hirtelenségét. A Lk 17,34–36 párhuzamos szakasza – azon túl, hogy megismétli a mátéi verseket – azzal a kiegészítéssel él, hogy „azon az éjszakán ketten lesznek egy ágyban, az egyik felvételik, a másik pedig otthagytik” (Lk 17,34). Lk viszont – a tolvaj-példázathoz hasonlóan – a Lk 17,34–36-ban is többféle napszakot villant fel egy összefüggésben.

⁷ WENHAM, DAVID (1986): *The Rediscovery of Jesus' Eschatological Discourse*. JSOT Press, Sheffield, 52.54.

⁸ Jeremias e sorba illeszti be a talentumok példázatát is (Mt 25,14–30; Lk 19,12–27). JEREMIAS, JOACHIM (1966): i. m. 54.

⁹ Vö. JEREMIAS, JOACHIM (1966): i. m. 218.

végkövetkeztetés is levonható.¹⁰ Ahogy a legtöbb kategorizálás esetében, úgy itt sem zökkenőmentes az egyes példázatok besorolása. Blomberg szerint épp a tolvaj-példázat az, ami nehezebben illeszkedik kétfókuszú példázatok csoportjába (talán ez is érthetővé teszi, hogy a kategória elemei között miért az utolsóként szól erről Blomberg). A kategorizálást az teszi nehezzé, hogy a narratíva két központi karaktere nem érintkezik egymással. Ezzel együtt is kivehető, hogy a tolvaj-példázat alapján kétféle üzenet is megfogalmazható, mivel a készenlét szükségessége mellett Krisztus váratlan visszatérése is tanulságot hordoz.¹¹

Jeremias csoportosítása szerint a tolvaj-példázat a példázatpárok sorába illeszkedik be. A példázatpárok (és hasonlatpárok) – ha eltérő képek mentén is – de ugyanazt a jelenséget és történetet mutatják be. E csoportba sorolható be a só és világosság hasonlata (Mt 5,13–14), a mustármag és a kovász példázata (Mt 13,31–33), valamint az elveszett bárány és drachma példázata is (Lk 15,4–10). Ami számunkra igazán lényeges: e sorba illeszkedik a megbízott szolga és a tolvaj példázata is (Mt 24,43–51; Lk 12,39–48).¹² Míg a tolvaj-példázat a tolvaj, addig a szolga-példázat a ház ura karakterén keresztül bocsátja előre az Emberfia eljövételét. Bár a karakterek eltérnek, de az üzenet mégis azonos, mivel mindkét helyen a váratlan eljövétel és a készenlét gondolata áll a középpontban. Jeremias meglátása kiegészíthető azzal, hogy a tolvaj-példázata nem csupán a megbízott szolga példázatával mutat hasonlóságot, hanem a szövegösszefüggésben fellelhető más képes beszéddel is komoly egyezést mutat (vö. Mt 24,37–41; Lk 12,35–38).

Az előbbi csoportosítási kísérletek mellett figyelmet érdemel, hogy Lk néhány példázatában egy-egy meghökkentő, negatívnak tűnő karakter is állhat a középpontban. A Lk 16,1–12 a hamis sáfár előrelátását követendő mintaként mutatja be, a Lk 18,1–8 példázata pedig Isten és a hamis bíró között von párhuzamot. Valamelyest e sorba illeszkedik – a Mt és Lk evangéliumában is szereplő – példázat, amely az Emberfia eljövételét a tolvaj váratlan feltűnéséhez hasonlítja.¹³

A példázat magyarázata

Miután madártávlatból is áttekintettük a példázat összefüggéseit, térhetünk rá a részletkérdések tisztázására. A tolvajt, a példázat legmarkánsabb karakterét mindkét evangélium κλέπτης-ként mutatja be. Figyelemreméltó, hogy az Újszövetség különbséget tesz a tolvaj (κλέπτης) és a rabló (ληστής) szavak között. A ληστής a nyílt ellenállást testesíti meg (Lk 10,30.36; 2Kor 11,26), a κλέπτης-t pedig a váratlanság és az észrevétlenség jellemzi (Lk 12,33; Jn 12,6).¹⁴ E jelenségnek lehetünk a tanúi a κλέπτης igei formája, a κλέπτω esetében is. A Jézus sírját őrzők azzal a magyarázattal álltak elő, hogy miközben elaludtak, a tanítványok kihasználták a lehetőséget, hogy ellopják (ἔκλεψαν) a testet (Mt 28,13).

Mindkét leírás a διορύσσω igével szemlélteti a betörést. A διορύσσω (betör; keresztülfúr) a váratlanságot és az észrevétlenséget egyaránt magába foglalja (Mt 24,43; Lk 12,39). E szót a

10 BLOMBERG, CRAIG (1990): Interpreting the Parables. InterVarsity Press, Downers Grove, 255.

11 BLOMBERG, CRAIG (1990): i. m. 277–278.

12 JEREMIAS, JOACHIM (1966): i. m. 71–72.

13 Azzal együtt is gondolhatunk erre, hogy e példázat a tolvaj eljövételét hasonlítja az Emberfia feltűnéséhez.

14 KLOPPENBORG, JOHN. S. (2014): The Parable of the Burglar in Q: Insights from Papyrology. In: D. T. ROTH – R. ZIMMERMANN – M. LABAHN (SZERK.): Metaphor, Narrative, and Parables in Q. Mohr Siebeck, Tübingen, 284; KOZMA ZSOLT (2002): i. m. 473.

magyarázók kétféleképpen értékelik ki a példázat összefüggésében. Az első lehetőség képviselői szerint a διούσσω a „keresztülfúr” többletjelentéssel bírhat. A magyarázat szerint az igekötővel ellátott διούσσω tükörfordítása adja vissza a példázat eredeti szándékát. Kloppenborg, az álláspont egyik legfelkészültebb képviselője, számos ókori szövegen keresztül érvel amellett, hogy a διούσσω nem csupán általánosságban utal a betörésre, hanem ennek egy jól körülhatárolható válfajára, a falon történő keresztülfúrásra is rámutat.¹⁵ Bár a felsorolt példák, és az így levont végkövetkeztetés megfontolást érdemel (ti. a tolvaj-példázat esetében is figyelembe veendő e jelentésárnyalat), de Kloppenborg meglátása közel sem bizonyul perdöntőnek. Luz az előbbiekkal ellentétes helyeket felsorolva azt mutatja be, hogy a διούσσω általánosságban, az előbbi jelentésárnyalat nélkül is kifejezheti a betörést. Luz egy olyan forrást idéz, ahol az athéni börtönből való kiszökést a διούσσω ige írja le (*Demoszthenész Orationes XXV. 56*). Az alábbi szövegben a διούσσω ugyan az észrevétlenséget sejteti, de semmiképpen sem számolhatunk a fal (kőfal) átfúrásával.¹⁶ E kérdést azért is hagyjuk megválaszolatlanul, mert az Újszövetségben egyedül abban a Mt 6,19–20-ban szerepel a διούσσω, amely mindkét jelentésmozzanatot megengedi.¹⁷ Ami viszont elmondható a Mt 6,19–20 alapján is: a διούσσω a tolvaj észrevétlen működését feltételezi. A Mt 24,43 következtetése szerint egyedül az éberség óvhat meg a tolvaj váratlan eljövételétől. Az evangélium a γρηγορέω-val az olajfák hegyi beszéd visszatérő szavával jelzi az éberséget. A szövegösszefüggés nyilvánvalóvá teszi, hogy a beszédgyűjteményben helyet kapó γρηγορέω etikai többletet hordoz. Luz szerint a további olajfák hegyi példázatok mintegy azt szemléltetik, hogy az éberségre és a vigyázásra való felhívás miként alkalmazható. Így foglalja magában a γρηγορέω az egymás iránti felelősséget (Mt 24,45–51), a lehetőségekkel való helyes gazdálkodást (Mt 25,15–23) és a mindenki irányába megmutatkozó szeretetet (Mt 25,31–40). Az előbbiek mellett a γρηγορέω kiemelt voltát az is mutatja, hogy a tanítványokhoz intézett legutolsó figyelmeztetésben is ez az ige szerepel (Mt 26,41).¹⁸

A készenlét szava (ἔτοιμος) a példázat mátéi és lukácsi alkalmazásában is helyet kap. Mindez a γρηγορέω-hoz képest többletjelentéssel is bírhat. Kloppenborg szerint a ἔτοιμος az éjjel érkező tolvajjal szembeni felfegyverkezést is magában foglalhatja.¹⁹ Emellett szól, hogy a Tóra (2Móz 22,2), valamint a görög-római jog is megengedte az éjszaka tetten ért tolvaj meggyilkolását. Mindennel együtt, a ἔτοιμος több eszkatologikus példázatban is helyet kap. A királyi menyegző esetében az adja a meghívás alapját, hogy minden készen van (Mt 22,4.8). A tíz szűz példázata szerint pedig azok mehettek be a vigasság helyére, akik készen voltak (Mt 25,10).

Üzenet és alkalmazás

Mindenek előtt azt kell tisztáznunk, hogy Jézus kiket akar megszólítani a tolvaj-példázaton keresztül? Eme áttekintést indítsuk Jeremias meglátásával, aki szerint, ha a példázatot az ehhez

15 KLOPPENBORG, JOHN. S. (2014): i. m. 278. 285.

16 LUZ, ULRICH (2005): i. m. 219–220.

17 Szemben Hagner véleményével, aki a Mt 6,19–20 mentén érvel a „keresztülfúr” jelentés mellett. HAGNER, DONALD A. (1995): Matthew 14–28. Thomas Nelson, Dallas, 720.

18 LUZ, ULRICH (2005): i. m. 219.

19 KLOPPENBORG, JOHN. S. (2014): i. m. 282.

fűzött jézusi alkalmazástól függetlenül szemléljük (Mt 24,44; Lk 12,40), akkor ez a Mt 24,37–39 és a Lk 17,26–32 verseivel mutat nagyfokú hasonlóságot. E helyeken a sokaságot sújtó hirtelen bekövetkező csapásokról olvasunk.²⁰ A példázat alkalmazása viszont új keretbe helyezi Jézus szavait, mivel az alkalmazás szerint nem a sokaságot, hanem a tanítványokat szólítja meg. Ugyan Lk soron következő versei is úgy értékelhetők ki, hogy a tolvaj-példázat a tanítványokhoz szól (Lk 12,42–48), de a példázat elhangzása után közvetlen a tanítványok sem voltak biztosak abban, hogy a képes beszédnek ők maguk vagy a sokaság az elsődleges címzettje (Lk 12,41)?

Az előbbieket nyomán azt tekintjük át, hogy a példázat – és ennek magyarázata – mit üzen a tanítványoknak. Hagner – mintegy madártávlatból közelítve a kérdéshez – jegyzi meg, hogy az eszkatológia és az etika egymással karöltve szerepel az Újszövetségben. Az eszkatológia az iratcsoporton belül úgy jelentkezik, mint ami – a kíváncsiság kielégítése helyett – mindig cselekvésre sarkall. E szempontok a tolvaj-példázat esetében hatványozottan megmutatkoznak. A példázat és a magyarázat a parúzia tényét, nem pedig az idejét állítja a középpontba. Ahelyett, hogy az evangéliumok belebocsátkoznának a „mikor?” kérdésének a taglalásába, azt nyomatékosítják, hogy a tanítványok szempontjából a készenlét, nem pedig az eljövétel ideje a hangsúlyos (vö. a γρηγορέω-val kapcsolatban elmondottakat).²¹ Jeremias szerint a példázat magyarázata arra ösztökélt, hogy a tanítványok akkor se kényelmesedjenek el, ha esetleg a parúzia várni is fog magára.²² Blomberg értelmezése szerint a példázat központi gondolataként a hűség jelenik meg. Ez a hűség – Krisztus és az ügye iránti odaszánás – a tettek szintjén is szükséges, hogy megmutatkozzon.²³

Luz mutat rá, hogy a második századtól kezdve egyre erősödött a példázat individualista értelmezése. Krisztus visszajövele mellett az lett hangsúlyossá, hogy az életünk végén – amely a tolvajhoz hasonlóan közelít – számadással tartozunk. Azzal együtt is, hogy kézenfekvőnek tűnhet a magyarázat, szükséges hogy lássuk eme értelmezés korlátait. Az egyén életének a vége nem azonos a történelem lezárulásával, illetve az egyén halála és Krisztus visszatérése más koncepcióba ágyazódik be.²⁴

20 JEREMIAS, JOACHIM (1966): i. m. 37–38.

21 HAGNER, DONALD A. (1995): i. m. 721.

22 JEREMIAS, JOACHIM (1966): i. m. 38.

23 BLOMBERG, CRAIG (1990): i. m. 279.

24 LUZ, ULRICH (2005): i. m. 220.

Igehirdetés

Lekció: Lk 12,39–46

Textus: „Gondoljatok arra, ha tudná a ház ura, hogy melyik órában jön a tolvaj, nem hagyná, hogy betörjön a házába. Ti is legyetek készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amelyikben nem is gondoljátok!” (Lk 12,39–40)

Kedves Testvérek!

Ahogy azt mindenki tudja, advent első vasárnapja van. Sokak előtt ismert lehet, hogy az ünnepi időszak elnevezése a latin *adventus Domini* kifejezésből ered, ami annyit tesz: az Úr, azaz Jézus Krisztus eljövetele. Azzal együtt, hogy karácsony ünnepe közeleg, még fontosabb arra készülünk, hogy az a Krisztus, aki most a mennyekben van, vissza fog térni a közénk.

Krisztus eljöveteléről hallva számos kérdés fogalmazódhat meg bennünk. Többek között: mi az eljövetelének az oka? Hogyan fog megvalósulni ez? Mikor fog erre sor kerülni? Mindegyik életbevágó kérdés, és még hosszasan lehetne bővíteni a sort. A mai alkalommal a felolvasott ige alapján főként a „mikor” kérdéséről szeretnék szólni.

Krisztus visszatér, hogy ítéletet mondjon élők és holtak felett. De vajon mikor kerül erre sor? Ez a kérdés nem csupán minket, hanem a Biblia szereplőit is foglalkoztatta. A Jelenések könyve hatodik fejezetében az oltár alatt lévő lelkek így fordultak Istenhez: „Urunk, aki szent és igaz vagy, meddig nem ítélsz, és meddig nem állsz bosszút a mi vérünkért azokon, akik a földön laknak” (Jel 6,10)? Ez a kérdés tehát nem csak minket, hanem az Isten közelében lévőket is feszíti. Mikor tér vissza Jézus? Mikor mondja ki az ítéletet?

A mai istentiszteleten három olyan lehetséges választ emelek ki, amelyek a kezdetektől fogva végigkísérik a keresztyénséget. Az első két válasz két olyan elhibázott kísérlet, amelyektől érdemes óvakodnunk. A harmadik válasz viszont mindannyiunk számára követendő példa lehet.

Kedves Testvérek! Az, aki valamennyire ismeri a keresztyén tanítás történetét, tudhatja, hogy Jézus visszajövetelével kapcsolatban két szélsőség körvonalazódott, amelyek folyamatosan visszatérnek és kísértik a közösségeinket. Egy igehirdető frappáns megfogalmazása szerint Jézus várásával kapcsolatban egyszer a túlfűtöttség, máskor pedig a túlhűtöttség az, ami szélsőséggé jelentkezik. Mikor tér vissza Jézus? Némely túlfűtött tanító azt válaszolja erre, hogy hamarosan. Ezzel szemben a túlhűtöttek azt mondják, hogy talán vissza se jön Jézus, éppen ezért felesleges az adventi várakozás.

Kezdve az előbbi szélsőséggel, sok olyan közösség vagy egyén van, akiket a **túlhevültség** jellemez. Ez a szélsőség számos formában jelentkezhet. Nem egy olyan közösségről tudunk, amelyek annyira közelre várták az eljövetelt, hogy ez kihatással volt az egész életükre. Voltak olyanok, akik felmondtak a munkahelyeiken, mindent hátrahagytak és így készültek az utolsó ítéletre. Némely közösség tagja a visszajövetel feltételezett idejében fehér ruhát öltött magára és akár énekelve, akár imádkozva várta vissza Krisztust. Abban a tévképzetben voltak és vannak néhányan, hogy tudják azt, amit nem lehet tudni, mégpedig Jézus eljövetelének az idejét. Persze,

amikor egy-egy sokat ígérő és keveset adó tanító tévedése lelepleződik, akkor a követők szerencsés esetben csak a tanítóban, rosszabb esetben pedig Jézusban is csalódnak. E fontos kérdésre – tudniillik, mikor jön vissza Jézus? – félrevezető választ kaptak.

E túlfűtöttségről azért is kell szólni, mert az előbbieknél jóval kevésbé látványos formában is mételyezi a közösségeket. Azok a testvérek, akik az interneten barangolnak és a hit kérdésében próbálnak tájékozódni, szintén találkozhatnak ilyen meggyőzőnek tűnő, de félrevezető véleményekkel. E tanítók hivatkoznak a Bibliára, a Biblia kódjára, történelmi összefüggésre és még oly sok mindenre, majd pedig arra következtetnek, hogy Jézus hamarosan vissza fog jönni. Látványos képsorokon, baljós háttérzenén és bibliai igéken keresztül azt sulykolják, hogy a háború, járvány és mindenféle nyomorúság egyértelműen Jézus közeli eljövételét jelzi. Ha némely tanító nem is áll elő egy évszámmal, de meglebegteti, hogy a küszöbön van az eljövétel.

Tudvalevő kedves testvérek, hogy a téves elgondolás téves gyakorlatot szül. Ismerek olyan protestáns közösséget, ahol a túlfűtött lelki vezető Krisztus közeli visszatérését hirdelve bátorítja a tagokat, hogy vegyék ki a szolgálatból még aktívabban a részüket. Vessétek bele magatokat az evangelizálásba, mert néhány év vagy évtized és vége lesz a világnak. Igen, életbevágóan fontos az igehirdetés, de azért, hogy Isten szeretetét és kegyelmét tudjuk meghirdetni. E közösség tagjait is fenyegeti a csalódás, valamint hogy a folyamatos és téves túlhevültség lelki megfáradást és kiégést eredményez.

Ez a túlfeszített várakozás Jézus kortársait, sőt mi több, Jézus tanítványait is megkísértette. A feltámadás után így fordultak a tanítványok Mesterükhöz: „Amikor együtt voltak, megkérdezték tőle: Uram, nem ebben az időben állítod helyre Izráel országát?” (ApCsel 1,6) Jézus ezt válaszolta erre „Nem a ti dolgotok, hogy olyan időkről és alkalmakról tudjatok, amelyeket az Atya a maga hatalmába helyezett” (ApCsel 1,7). Jézus akkor is és ma is józanságra int sokakat. Ahogy a most felolvasott példázat is mutatja, nem az a fő, hogy mikor tér vissza, hanem hogy miként lát majd minket.

Kedves Testvérek, ahogy említettük, Krisztus eljövételének az időpontja kapcsán egy olyan szélsőség is körvonalazódik, amelyet a **túlhűtöttség** fémjelzéssel illelhetünk. Az így vélekedőkre Péter 2. levele is utal. E levél szerint némelyek gúnyolódni kezdtek, azt mondogatva, hogy Krisztus a levél megírásáig nem jött vissza és ezután sem fog erre sor kerülni. Ezt mondogatták egymás között: „minden úgy maradt, amint a teremtés kezdetétől fogva van” (2Pt 3,4). Minden úgy maradt, és talán minden úgy is fog maradni. Hiszen nem tűnt fel az Emberfia jele az égen, nem támadtak fel a halottak és nem került sor a végső ítéletre, és nem is fog erre sor kerülni.

De az újszövetségi iratok keletkezése óta eltelt közel kétezer év, és hiába hirdették, hiába várták Jézus eljövételét, még nem teljesedtek be az ígéretet. Ennek nyomán – különösen az elmúlt egynéhány évszázadban – sokan voltak, akik azt mondták: Jézus visszajövetelére nem fog sor kerülni. Igen, Jézus egy bölcs ember volt, aki kétezer évvel ezelőtt itt járt-kelt közöttünk. De hogy visszatérne? Az szinte kizárt.

Míg a túlfűtöttet az jellemzi, hogy nagy lelkesedéssel hirdetik a közeli visszajövetelt, addig a túlhűtöttekre a fásultság az igaz. De még inkább az a hozzáállás, hogy élhetjük úgy az életünket, hogy nem kell megálljunk Isten ítélszéke előtt. Nincs visszajövetel, nincs ítélet és nincs üdvösség

sem. Ez a néhány évtized van, ami nekünk adatott. Éppen ezért, Isten Országát itt a földön kell megvalósítanunk. Az előbbi csoport mindenben jelt vél felfedezni, az utóbbiak pedig a nyilvánvalót sem veszik észre.

Jézus azonban figyelmeztetett, hogy lesznek olyanok, akik a túlhűtöttség állapotába kerülnek. Előre megmondta, hogy az ő eljövetele hasonló lesz Nőé napjaihoz, amikor az emberek „az özönvíz előtt, ettek, ittak, házasodtak és férjhez mentek” (Mt 24,38), „és semmit sem sejtettek, míg el nem jött az özönvíz” (Mt 24,39). Lesznek olyanok – nem is kevesen – akiket a közöny fog jellemezni. Nem is kevesen, hiszen Nőé napjaiban nyolc embert leszámítva az egész földön abban a hiedelemben voltak, hogy minden úgy marad, ahogyan az van. Hiába volt ez a közvélekedés, mégis tévesnek bizonyult. A tolvaj-példázat második tanítása tehát az, hogy Jézus váratlanul fog visszatérni.

E két szélsőség helyett a mai ige alapján egy harmadik út rajzolódik ki előttünk. Jézus azt mondja, hogy **vissza fog térni, de a pontos idő rejtve marad előttünk**. Ennek feszültségét érzékelteti a váratlanul érkező tolvaj példázata.

A példázat szerint vannak olyan helyzetek, amikor a folyamatos készenlét az elvárt. Többek között a tolvaj sem szokott előre bejelentkezni. Nem mondja azt, hogy „kedves lakók, elnézést kérek a kellemetlenségért, de néhány nap múlva, pontosan ekkor számítsanak egy betörésre.”

Vagy egy másik példával élve, ha sokan nem is szeretjük, de mindannyian ismerjük az iskolai felelés és a röpdolgozat fogalmát. Némely tanár arra próbálja sarkallni a diákjait, hogy ne csak kampányszerűen üljenek a könyv fölé, hanem óráról-órára ismételjék át az elhangzottakat. Biztos nekünk is van ezzel kapcsolatos élményünk, amikor egy tanár egymás utáni két órán is ugyanazt a diákot feleltette, vagy ugyanúgy röpdolgozatot íratott. Vajon belekényelmesedett-e a helyzetébe az, aki jeles eredménnyel adott számot? Vajon csak egy pillanatnyi kihagyás volt-e a kevésbé sikeres felkészülést? Diákként persze nem szeretjük ezt, de a lényegét értjük: van olyan helyzet, amikor a folyamatos felkészülés az elvárt.

Hiszen sokakra jellemző az, hogy ha kell, egy-egy pillanatra összeszedjük magunkat, de mihelyst lehet, kibújunk a feladatok alól. Ott is, ahol a folyamatosság lenne az elvárt. Néhány héttel ezelőtt történt velem, hogy egy olyan falun haladtam át, ahol köztudomású, hogy el van rejtve egy sebességmérő. Tudta ezt a mögöttem érkező autós is, aki valamivel lassabban is közelített a mérési ponthoz, nehogy egy nem várt levéllel keressék később a hatóságok. Ahogy azonban túlhaladtunk ezen, rálépett a gázra, hirtelen megelőzött, és lakott területen belül is olyan tempót vett fel, ami megközelítette városon kívüli sebességhatárt. Igen, sokunkra jellemző az, hogy csak akkor figyelünk, amikor tudjuk, hogy küszöbön van a számonkérés.

Kedves Testvérek, minden bizonnyal értjük a párhuzamot, hogy sokszor az Istennel való kapcsolatunk is így működik. Akkor, amikor kérek valamit Istentől, igyekszem a legjobb formámat hozni, de utána visszatérek a régi kerékvágásba. Vasárnap egy órára megpróbálom összeszedni magam, amikor megállok Isten házában, de a folyamatos készenlét és hitben való megállás nem jellemző ránk. Vagy vannak olyanok, akik azt mondják, hogy nem is a hét-, hanem az életük végén próbálják rendezni Istennel a dolgaikat. A korai egyházban találkoznak azzal olyanokkal, akik közvetlen a haláluk előtt keresztkedtek meg. Úgy vélekedtek – tévesen – hogy ekkor minden

bűnük meg lett bocsátva. Élhatték addig az életüket bárhogy, de az utolsó pillanatban, mielőtt a mennyek ajtaja bezáródott volna, még beslisszantak a csukódó ajtón. Kedves Testvérek, a mostani példázat ebből a téves életgyakorlatból szeretne minket kimozdítani. Hiszen Krisztus követése azt kívánja meg, hogy folyamatosan a Mester nyomában legyünk. Őt tartuk szem előtt és az ő szavának engedelmeskedjünk.

Kedves Testvérek, olvasva az evangéliumokat, az is feltárulhat előttünk, hogy mit takar a példázat kulcsszava, az éberség. Nem tudjuk, hogy Krisztus mikor tér vissza, de az nyilvánvaló, hogy mit vár el tőlünk.

Mindenek előtt arra hív és arra bátorít minket, hogy legyünk az ő tanítványaivá. Ez a példázat nem általában véve a sokaságot, hanem a tanítványokat szólítja meg. Lukács evangéliumában olvashatjuk is, hogy Péter visszakérdez: nekünk mondd ezeket, vagy mindenkinek? Jézus válasza alapján egyértelmű: a tanítványait figyelmezteti e példázaton keresztül.

Jézus tanítványai azok, akik nem csupán számolnak Krisztus eljövetelével, hanem várják ezt és reménységgel tekintenek erre. Mindez nem egy görcsös, hanem egy örömteli várankozás és készülődés lehet. Hiszen eljön az, aki annyira szeretett minket, hogy az életét adta értünk. Eljön az, aki eltöröl minden szomorúságot.

Ennek nyomán értékelhető ki az az ige, amit virrasztásként és éberségként is fordíthatunk. A Máté evangéliuma soron következő példázatai egyértelművé teszik, mintegy illusztrálják, hogy mit is jelent ez az éberség. A soron következő példázat szerint a szolgatársakkal való megfelelő bánásmód, valamint a ránk bízott feladat elvégzését jelenti ez. Ez utóbbit a talentumok példázata még inkább kiemeli. De ugyanígy a mindenki irányába megmutatkozó szeretet is az éberség jele. Aki enni ad az éhezőknek, meglátogatja a beteget és felkarolja az erőtlent. Aki ezt megteszi, Jézussal cselekszik így. Erre tanít a kecskék és juhok példázata. Úgy is mondhatjuk, hogy éber az, aki komolyan veszi a nagy parancsolat mindkét felét. Nem csak szóval, hanem tettel is szeretni tudja Istent és a felebarátját.

Végül pedig hadd osszak meg egy történetet. Miközben egy cipésmester dolgozott a műhelyében egy arra járó megkérdezte tőle: mit csinál mester uram? Erre ő azt válaszolta: várom vissza az Úr Jézust és közben javítom ezt a cipőt. Ez a mondat túpontosan adja vissza, hogy keresztyénként mi a feladatunk. Ott, ahová Isten helyezett minket, igyekezzünk helytállni, tudva azt, hogy egy napon meg kell álljunk a mi kegyelmes Krisztusunk előtt.

Összefoglalva az igehirdetést, arról szölkünk ma, hogy miként várhatjuk Krisztus visszajövetelét. Vannak olyan túlfűtött keresztyének, akik azt mondják, készüljétek, mert hamarosan visszatér Krisztus. Vannak olyan túlhűtött gondolkodásúak, akik nem számolnak a visszajövetellel. Jézus azonban határozottan szölk az ő eljöveteléről, de ennek az ideje nem ismert előttünk. Legyünk éberek, ne kényelmesedjünk el és így tudjuk várni a mi szertett Urunkat. Ámen.

Az igehirdetés 2022. 11. 27-én, Kaposváron hangzott el, a PRTA advent első vasárnapi kiszállásán.

A Szerző a PRTA Biblikus Intézetének docense.

TEOLÓGIÁNK BELSŐ ÉLETÉBŐL

Szeretnénk, ha Olvasóink, s elsősorban Lelkipásztor Testvéreink bővebb képet kaphatnának pápai teológiánkon zajló diákéletéről. A jobb megismerés érdekében hallgatóinkat kértük meg arra, hogy a diákélet különböző eseményeiről írjanak, majd ezeket csokorba gyűjtöttük.

Személyes benyomásokkal tarkított villanóképek következnek a Pápai Református Teológiai Akadémia hallgatóitól. Fogadják szeretettel. (a Szerk)

Tutor-rendszer

Minden tanévben, amikor új évfolyam indul a teológián, a belépő új évfolyamok a tanári karból évfolyamfelelős professzort, „tutort” kapnak. A tutor feladata, hogy a rábízott évfolyam tanulmányi haladását, fejlődését nyomon kövesse, segítse, illetve figyelve a hallgatókra, meghallgassa és segítse őket kérdéseik, esetleges problémáik esetén.

A segítségnyújtás megnyilvánul abban, hogy tutorunk ellenőrzi a reggeli áhítatainkat, segítő tanácsaival, meglátásaival vezet minket a felkészülésünk során. Ha bármilyen kérdésünk van, ő szívesen meghallgat minket, megbeszéli velünk a bennünk felmerülő kérdéseket. A tanulmányi idő alatt több alkalommal – általában havonta – úgynevezett „tutor vacsorát” tartunk. Ez egy batyus bál jellegű összejövetel, amikor mindenki készít valamit és azt elhozza, hogy az asztalközösségben közösen elfogyaszthassuk egy kötetlen beszélgetés mellett.

Pula Tamás Dániel, II. évf.

Mentorálás

A teológián működő mentor-program abban segíti – elsősorban az elsőéves hallgatókat – hogy azokkal a tantárgyakkal, amelyek teljesítése sok tanórán kívüli készülést igényelnek, ne csússzanak meg. Ilyen tárgyak tipikusan a nyelvek: a héber és a görög, de más tárgyakból is van lehetőség ezeken a felzárkóztató-segítő alkalmakon részt venni, például ószövetségi bibliaismeretből és hitvallásismeretből. A mentorokat a tanári kar választja ki a jó tanulmányi eredményekkel rendelkező felsőbb éves hallgatók közül. Ezek az alkalmak amellet, hogy a tanulmányokban segítik a teológus ifjúságot, jó lehetőséget teremtenek arra, hogy az évfolyamok között mélyebb kapcsolat alakulhasson ki, ezáltal formálják a teológia közösségét is.

Tatai Márta, II. évf.

Otthonóra, bibliaóra

A pápai teológián két olyan alkalom is van, amik segítik a hallgatókat az ige és Isten mélyebb megismerésében.

Az egyik ilyen az *otthonóra*, amelyet a tanárok terveznek és szerveznek. Ők választják ki, hogy az adott félév során mely bibliai könyv mely részei alapján készülnek minden héten. Ez az alkalom a szorgalmi időszakban minden szerda este zajlik. Hasonló egy rövid istentisztelethez, ahol van éneklés, imádság, igeolvasás, ahhoz tartozó magyarázat, és áldás. Az estékre gyakran elfáradnak az emberek, a teológia hallgatói is. Nem csak testben, hanem lélekben is. Ilyenkor igazán felüdíti a lelket, ha egy igei üzenettel készülődhetünk az esti pihenésre.

A másik igei alkalom a *bibliaóra*. Ezt az alkalmat nem tanárok szervezik, hanem diákok. Ez egy viszonylag új dolog, amivel mostanában nem lehetett találkozni a teológián. Most azonban többen is szerettük volna, ha lenne egy olyan igei alkalom, ami kötetlenebb körülmények között történik, így jutottunk el arra a döntésre, hogy legyen egy bibliaóra hétfő esténként. Ezeknek a vezetésére szintén tanárokat kérünk meg. Nagyon hálás dolog volt megtapasztalni, hogy egy félév minden szabad hétfőjén más-más tanár tartotta meg a bibliaóráját. A 2022/23-as tanév őszére az efezusi levél egyes részeit osztottuk be, és az adott részből készültek magyarázattal és kérdésekkel a tanáraink.

A bibliaóra célja az volt, hogy legyen párbeszéd az ige körül. Legyen egy olyan hely, és egy olyan idő, amikor szabadon tudunk az ige köré ülni, ahol tudunk kérdezni, párbeszédbe tudunk elegyedni a tanárainkkal és gondolkodhatunk közösen. Egy igehirdetés alatt nincs lehetőség kérdezni, gondolatot megosztani, itt van.

Mindkét igei alkalomról azt gondolom, hogy az Istenről szól. Mindkét alkalom egy lehetőség találkozni az Istennel, egy lehetőség meghallani az Ő szavát, egy lehetőség, hogy megtérjünk Hozzá.

Csősz Tamás, IV. évf.

Erasmus-ösztöndíj – egy kiemelt példa

A Pápai Református Teológia Akadémia tanárai és diákjai Erasmus pályázat keretein belül tanulmányi kiránduláson vehettek részt Prágában Október 28-tól November 3-ig. Ezalatt az egy hét alatt lehetőség nyílt feltérképezni a gyönyörű várost, ízelítőt kaphattunk a helyi szokásokból, és az egyetemi életbe is becsatlakoztunk. A Károly Egyetem Protestáns Hittudományi Karán hallgathattunk külföldi professzorok előadásait görög, filozófia, újszövetségi bevezetés és egyháztörténeti szemináriumokon. Mindnyájan nagyon jól éreztük magunkat és többen is kedvet kaptunk további külföldi tanulmányok folytatásához. A pályázattal lehetőség nyílik egyetemistáknak és professzoroknak is egyaránt külföldi tanulmányokat kipróbálni és külföldi egyetemeken tanulni/tanítani. Az Erasmus+ ösztöndíj hozzájárul a külföldön töltött időszak többletköltségeihez ezzel is, segítve a pályázókat. További részletes tájékoztatás a honlapunkon olvasható. Szeretettel biztatok mindenkit, hogy próbálja ki az Erasmus által nyújtott lehetőségeket.

Berkes Csanád, II. évf.

A Tudományos Diákköri Konferencia

Már 2019-ben is sokat hallottam a Tudományos Diákköri Konferenciáról. Régóta foglalkoztatott egy téma, amelyet szerettem volna részletesebben kutatni. Végül 2021-ben határoztam el, hogy én is részt kívánok venni a Tudományos Diákköri Konferencián. Nagyon jó döntés volt, mert ösztönzött arra, hogy már másodévesként is kezdjek el foglalkozni a szakdolgozatommal. Az elején nehéz volt, de idővel gyűltek a források, a dolgozatomat pedig minden hónapban tudtam bővíteni. A kutatások mellett elég időt tudtam fordítani a tanulmányaimra is.

Sok előnnyel jár a Tudományos Diákköri Konferencia. A kutatások során nem vagyunk egyedül, a témavezető készségesen segít. A befektetett munkát tudják honorálni is, hiszen minden félévben van lehetőség ösztöndíjra pályázni. Kétévente megrendezésre kerül az Országos Diákköri Konferencia, amelyen van lehetőség részt venni, ha a Tudományos Diákköri Tanács a pályamunkát arra alkalmasnak találja, sőt, a kutatási eredményeket fel lehet használni a szakdolgozathoz is.

Ösztönzők mindenkit, hogy vegyen részt a TDK-n, és azt kívánom, hogy mindenki olyan örömmel és hálával végezze, amellyel nekem volt és van lehetőségem!

Teiszler Ádám, IV. évf.

Legáció, kiszállás

Már tanulmányaink ideje alatt fontos, hogy megismerjük a dunántúli gyülekezeteket. Az Akadémia erre is teret biztosít, elsősorban a legációk és az úgynevezett kiszállások alkalmával. *Legációra* nagyünnepeken: karácsonykor, húsvétkor és pünkösdkor kerül sor. Ilyenkor egy teológushallgató az Akadémia ünnepi követeként megy el egy gyülekezetbe, ahol ezen az istentiszteleten ő végzi az igehirdetés szolgálatát. Ez egyrészt gyakorlatot jelent nekünk: amit elméletben megtanulunk az igehirdetésről, és a Teológia falai közt gyakorlunk is, ilyenkor gyülekezetben végezhetjük. Emellett a legációk során az évek alatt megfordulunk sokfelé, bejárjuk Dunántúlt, megannyi templomban, gyülekezetben különféle gyakorlatokat, szokásokat látunk. Megismerkedünk lelkipásztorokkal és gyülekezeti tagokkal is. Nagyon fontos, építő beszélgetésekre kerülhet sor. Nekem is mindig sokat jelent, ha egy lelkipásztor, akihez legátusként elmegyek, beszél a gyülekezetéről, a szolgálatáról, és tanácsokkal lát el.

A *kiszállások* dunántúli gyülekezetekben megszervezett teológusnapok, amikor a hallgatók kisebb csoportja egy tanár kíséretében ellátogat egy-egy egyházközségbe. Ilyenkor részt veszünk az istentiszteleten, tanárunk végzi az igehirdetés szolgálatát, és a hallgatók igelovással, imádsággal, kántorizálással, verssel, énekkel szolgálnak.

Mind a legációk mind a kiszállások lehetőséget nyújtanak, hogy bepillantsunk az egyházközségek életébe, lássunk ugyanúgy városi, falusi és szórvány gyülekezeteket is, ismerjük meg őket, és így a gyülekezetek is betekintést nyernek a lelkészképzésbe, látva, hogy kik tanítanak és tanulnak az Akadémián.

Horváth Szabina, III. évf.

A diákélet kiemelkedő eseményei

A Pápai Református Teológiai Akadémián számos program színesíti a diákéletet. Ilyen például a minden évben megrendezésre kerülő *Mikulás-est*, amikor a diákok különböző művészi előadásokkal vagy éppen humoros produkciókkal készülnek. A jó hangulatú előadások után megérkezik a „Mikulás”, akit a Teológia valamely hallgatója személyesít meg. Pár héttel az est előtt a PRTA hallgatói, tanárai és dolgozói részt vesznek a húzáson, és az így mindenki ad is és kap is ajándékot. Ezeket az ajándécsomagokat adja át a Mikulás. Az ajándékozás után pedig közös vacsorával és vidám beszélgetéssel zárul az este.

Minden félév szerves részét képezik a *zsíroskenyér-estek*. Ilyenkor egy-egy vendégelőadót szoktunk meghívni, aki általában a lelkeszi élettel, szolgálattal kapcsolatban tart egy előadást, majd pedig egy beszélgetést. Természetesen az este elmaradhatatlan része a zsíroskenyér, amelyet a hallgatók és a tanárok egyaránt szívesen fogyasztanak.

A tanévet minden évben egy *deáklakomával* zárunk. A vizsgaidőszakot követően mindenki készül valami finomsággal. Az ételeket és az italokat svédasztalon tálaljuk, s eszünk, iszunk, beszélgetünk, ameddig csak a jókedv kitart.

Tóth Orsolya, III. évf.

*"Várom az Urat, várja a lelkem, és bízom ígéretében. Lelkem várja az Urat.
Bízzál, az Úrban, mert az Úrnál van a kegyelem, és gazdag ő, meg tud váltani."
Zsoltárok 130: 5-7*

ÁLDOTT KARÁCSONYI ÜNNEPEKET

KÍVÁN

A PÁPAI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADÉMIA
OKTATÓI ÉS HALLGATÓI NEVÉBEN

DR. NÉMETH TAMÁS
REKTOR

A LELKIPÁSZTOR KÖNYVESPOLCÁRA

A Pápai Református Teológiai Akadémia tanári kara fontosnak tartja a lelkipásztorok tájékoztatását a legújabb szakirodalom tekintetében, ezért jelen lapszámunkban is egy „könyvajánlóval” jelentkezünk. (a Szerk)

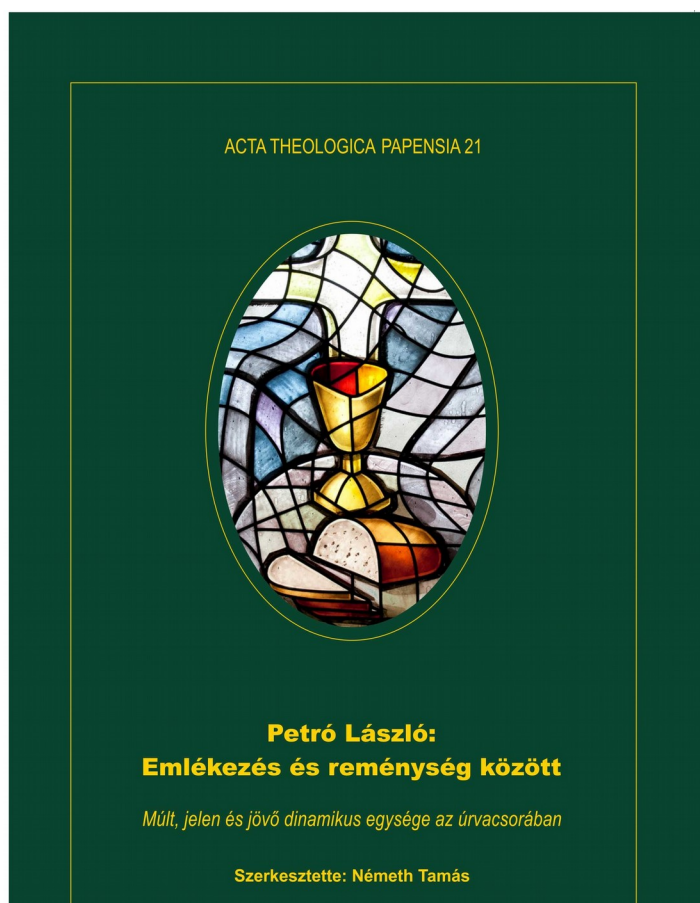
Megjelent!

Petró László:

Emlékezés és reménység között

Múlt, jelen és jövő dinamikus egysége az úrvacsorában

(Acta Theologica Papensia 21.)

„Ez a doktori értekezés a Magyar Református Egyház számára szeretne segítséget nyújtani az úrvacsora értelmezéséhez. A vizsgált teológiai korszakok felfogásai emlékeztetnek arra, hogy az úrvacsora sákramentumát egyházunk minden gyülekezetének komolyan kell vennie. Benne rejlik a megmaradásnak és a gyülekezeti közösségeink megújulásának lehetősége. Éppen ezért lényeges és fontos ma is, hogy az úrvacsorát a református híveink helyesen értsék. Az úrvacsoráról szóló könyvtárnyi irodalom jelzi a téma fontosságát, ami egyetlen egyház számára sem lehet közömbös. Ebben a dolgozatban szeretném bemutatni, hogy ennek a sákramentumnak az egyházunk életén túl mindnyájunk számára személyre szóló üzenete van, sőt mindennapjaink

folylásában is jelentős szerepet játszik.” (Részlet a szerző előszavából)

Kapható az Akadémián. Rendelési szándékukat kérjük jelezzék a rektori@prta.hu e-mail címen.

Dr. Petró László a Kaposvári Református Egyházközség lelkipásztora, valamint a PRTA Szisztematikus-történeti Intézetének docense.

DR. TÓTH LAJOS PROFESSZOR ÖNÉLETRAJZA

A Pápai Református Teológiai Akadémián az 1913-1914-es tanévtől kezdve az addigi 5 helyett már 6 tanszék működött. Az 1843-ban alapított, s egészen addig egységes Szentírás-magyarázati Tanszék kettévált, létrejött ezáltal az önálló Ó-, illetve Újszövetségi Tanszék.¹ Az önálló Ószövetségi Tanszék negyedik professzora, aki egyúttal a leghosszabb időt töltötte a katedrán nem más volt mint nagytőrei Dr. Tóth Lajos professzor, egykori zólyomi lelkipásztor, aki 1921-1947 között, 26 esztendőn keresztül végezte teológiai tanári szolgálatát, meghatározva egyúttal teológushallgatók egész sorának ószövetséges gondolkodását.

2022. december 20-a Dr. Tóth Lajos professzor születésének 140. évfordulója. Fontosnak tartottuk, hogy ezen az évfordulón méltóképpen emlékezzünk meg a Pápai Református Teológiai Akadémia egykori

nagytudású ószövetséges professzoráról, akinek művei ma is fontos alapot jelentenek az Ószövetség világát kutatók számára.

Jelen sorok írója még évekkel ezelőtt, az akkor elinduló Tóth Lajos életmű-kutatáshoz kapta meg a professzor 1947-es önéletírását, melyet Tóth professzor a nyugdíjazását követően készített. Érdekesség, hogy néhány esztendővel korábban, 1943-ban megkezdődött a dunántúli (gyülekezeti) lelkipásztorok életrajzainak összegyűjtése is, ugyanakkor Tóth professzor életrajzát nem találjuk köztük. A pápai teológiai tanárok közül csak Trócsányi Dezsőé készült el, eszerint a többiek – így volt ezzel Tóth Lajos is – nem küldték be anyagukat.²

Alapvető nehézség, hogy az életrajz keletkezéséről, annak okáról és körülményeiről semmi biztosat nem tudunk. Látható, hogy az önéletrajz aránytalan. Tóth professzor sokkal többet írt tanulmányairól, valamint gyülekezeti munkájáról, mint egészen hosszú teológiai tanárságáról, s egyéb egyházkerületi feladatairól.

¹ A tanszék kettéválásával kapcsolatban lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2021): Adalékok a Pápai Református Teológiai Akadémia Újszövetségi Tanszékének történetéhez. Az önálló Újszövetségi Tanszék megalapítása és betöltése. In: JAAP DOEDENS, HAMAR ZOLTÁN, NÉMETH TAMÁS (2021, SZERK.): Utaidat, Uram, ismertesd meg velem. Tanulmányok a 70 éves Vladár Gábor tiszteletére (Acta Theologica Papensia 20.). Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa, 292-304.

² Az adatgyűjtés gyülekezeti lelkipásztoroknak szólt, így természetesen érthető, hogy a teológiai tanárok jó része miért nem küldött be anyagot. Az életrajzok összegyűjtését Soós Béla debreceni illetőségű egyetemi tanár kezdeményezte, aki 1938-1945 között a tiszántúli egyházkerület levéltárosa volt. Az akciót országosan hirdették meg. Ezzel kapcsolatban Győry Elemér püspök 1943. március 29-én levelet intézett a dunántúli lelkipásztorokhoz. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943). Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 21-36. illetve: 608-631 (Pápa). Közte 618-620 Trócsányi Dezső életrajza. A többi teológiai tanaré nincs közte.

Ezt az önéletrajzot a professzor unokája, Dr. Korsós Zoltán vitt számítógépre, s bocsátott rendelkezésre. A géprevitel szöveghűen történt, a korabeli helyesírás szerint. Terjedelme hét oldalt tett ki. Jelen feldolgozásban azonban a szöveget a mai helyesírási szabályokhoz igazítottuk. A professzor által használt személy- és tulajdonneveket viszont eredeti formájukban hagytuk, s abban az esetben, amikor ez szükséges volt, az életrajzzal együtt lábjegyzetben közöltük a helyes olvasatot.

Ugyanakkor egy másik fontos évforduló is arra ösztönzött bennünket, hogy éppen ezt az anyagot jelentessük meg: Tóth professzor legkisebb lánya – aki az életrajzban is szerepel –, Korsós Józsefné Tóth Piroška, Piri néni idén ősszel ünnepelte 100. születésnapját, így szeretnénk a szeretet és megbecsülés ünnepi virágai mellett édesapja önéletrajzának jegyzetekkel ellátott változatával is megajándékozni őt, közelebb hozva számára édesapja ifjúkorának időszakát.

Isten éltesse Őt még sokáig, édesapjának emléke pedig legyen áldott! (Péld 7,10) (SGA)

Dr. TÓTH LAJOS

volt zólyomi református lelkész és
pápai református teológiai akadémiai tanár
ÖNÉLETRAJZA (Curriculum vitae)
1947. október elseje.

Dr. Tóth Lajos (nagyőrei) pápai református theol. akadémiai tanár.³

1882. december 20-án születtem Léván Bars megyében köznemesi családból.⁴ Szüleim *Tóth Sándor*⁵ és Oswald Lídia. Atyám lévai kisbirtokos, akit, bár maga is nagyon szeretett volna tanulni, szülei egy gimnáziumi osztály végzése után a gazdaságba tartottak vissza. Ezért később fiait maga igyekezett mindegyiket taníttatni s csak a gimnáziumot végezni nem akaró Béla fia maradt otthon, a gazdaságban. Szüleim komoly vallásos életet élő emberek voltak, akik a téli estéken meghonosított családi áhítatokon súlyt helyeztek gyermekeik vallásos lelkületének ápolására. Atyám részt vett a lévai egyház életében is, előbb presbitere, majd huszonöt éven át annak pénzkezelő kurátora volt.

3 Az utóbbi években elindult és a mai napig folyamatos *Tóth Lajos életmű-kutatás* eddigi eredményei csak felsorolásképpen: a legelső mű ZSENGELLÉR JÓZSEF (2007, SZERK.): Tóth Lajos: Mikeás. Emlékkönyv a pápai professzor születésének 125. és halálának 50. évfordulóján. Pápai Református Teológiai Akadémia (PRTA), Pápa c. kötet, – benne a professzor legidősebb lánya, Tóth Sarolta által írt legelső teljes életrajzzal!; a kutatás frissebb eredményei: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2017): Dr. Tóth Lajos élete és munkássága. In: NÉMETH TAMÁS (2017, SZERK.): Igaz hit és megújulás. A reformáció teológiájának inspiráló hatása ma. PRTA, Pápa, 145-170.; SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2017): Hatvan éve hunyt el dr. Tóth Lajos professzor. In: DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS LAP, 21. évf. 3. szám (2017. október), 58. Ezen felül megjelent a zólyomi gyülekezeti körzet története, *ehhez lásd: 63. sz. lábjegyzet!*

4 A család I. Ferdinándtól kapott nemesi címet 1552-ben. Később egy Mihály nevű felmenőjük 1634 után került a Nagytőrére, illetve Kistőrére lévő nemesi telkekre, innen ered aztán a családot más Tóth-családoktól megkülönböztető *nagyőrei* előneve. A család ettől kezdve a Felvidéken élt és tevékenykedett. Lásd: TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár. In: ZSENGELLÉR JÓZSEF (2007, SZERK.): Tóth Lajos: Mikeás. Emlékkönyv a pápai professzor születésének 125. és halálának 50. évfordulóján. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa, 5.

5 **Id. Tóth Sándor** 1846-ban született, s 1926-ban hunyt el Léván. Gazdálkodással foglalkozott, de a lévai gyülekezet életében is aktívan jelen volt. Lásd: TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 5.

Az ő idejében építette fel az egyház lelkes fiatal lelkésze, *Birtha József*⁶ sarkallására és atyám hűséges sáfarkodása mellett a régi piactéren lévő modern, Kálvin-udvarnak nevezett kétemeletes bérházat és az államtól megszerezte a régi tanítóképző intézetet elemi iskola céljaira.

Szüleimnek rajtam kívül még két élő gyermekük volt: *Sándor*⁷ és *Béla*⁸ bátyám. Sándor középiskolai tanulmányainak elvégzése után ügyvéd lett Léván. Az egyházi életben előbb mint a barsi egyházmegye tanácsbírája, majd ügyésze és a cseh megszállás alatt a Felvidéken alakult Dunáninnyi Egyházkerület világi főjegyzője és tanácsbírája működött. Meghalt 1937. január 7-én 64 éves korában. Béla bátyám az első világháborúban hadifogságba került s onnan hadirokkantként került haza, és csakhamar 1918. június 26-án 40 éves korában meg is halt.

Elemi és középiskoláimat szülővárosomban, Léván végeztem. Az elemi iskolában *Kis Gyula*⁹ és *Kutassy Dénes*¹⁰ voltak tanítóim. Mindkettő komoly és hivatását szerető munkása volt egyházunknak, kikre mindig szeretettel tekintek vissza. Középiskoláimat a helybeli kegyesrendi róm. kat. gimnáziumban¹¹ végeztem, hol különösen *Szeges Mihály*, *Esztergályos Ágoston* és *Tóth*

6 **Birtha József** 1877-ben született a Szabolcs vármegyében található Örn. Középiskolai tanulmányait Nyíregyházán, teológiai tanulmányait Debrecenben és Utrechtben végezte. 1901-től Kolozsváron vallástanár, 1902-1903-ban Örn és Rohodon segéd-, 1903-1919 között Léván önálló lelkipásztori szolgálatot végzett. 1919-ben a cseh megszállás idején családjával együtt menekülnie kellett Léváról. 1920-1922 között nemzetgyűlési képviselő, 1927-1942 között apagyai lelkipásztor volt. Debrecenben hunyt el 1942. december 3-án. Lásd: KRÁNYI ZSOLT (2013): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkési önéletrajzai (1943), 101.

7 **Dr. Tóth Sándor** 1872-ben született. Felnőve ügyvédként dolgozott Léván, de a lévai gyülekezet, illetve a barsi egyházmegye életében is aktívan jelen volt. 1937. január 7-én hunyt el. Lásd: Lásd: TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 5-6.

8 **Tóth Béla** 1878-ban született. Az első világháborúban szerzett sérülései, valamint a kétéves hadifogság következtében 1918-ban elhunyt. Lásd: Lásd: TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 5. (T.S. 1917-es dátumot ír.)

9 Helyesen: **Kiss Gyula**. Lévai II. tanító volt hosszú ideig (kb 1882-től az 1910-es évekig), előbb Kutassy Dénes, majd Tóth Kálmán I. tanítók mellett, lásd: A Dunántúli Református Egyházkerület névtárai (röviden: NÉVTÁR + év + oldalszám): https://library.hungaricana.hu/hu/collection/reformatus_gyujtemeny_nevtarak_dunantuli_egyhazkerulet/ [2022.12.14.]: *jelenleg csak néhány példát emeltünk ki*: NÉVTÁR 1882. 9.; NÉVTÁR 1885. 11.; NÉVTÁR 1889. 12.; NÉVTÁR 1891. 13.; NÉVTÁR 1905. 14.; NÉVTÁR 1910. 21.

10 **Kutassy Dénes** 1839. október 27-én született a Vas vármegyei Szalafőn. Szülei Kutassy Ferenc tanító és Magyar Zsuzsánna voltak. Szüleit 5 esztendőskorában elveszítette. Felsőbb tanulmányait a pápai kollégiumban végezte. 1858-ban műár a pápai elemi népiskola leánynövendékeinek tanításával bízták meg. 1860-ban somogykerekre, 1861-ben a bábonyi, 1866-ban a miszlai, 1873-ban a lévai gyülekezetben lett rendes tanító. 1904-ben vonult nyugalomba, majd 1916. szeptember 15-én, életének 76. esztendejében hunyt el Mohán. Felesége Dely Róza volt, akit 1861. január 8-án vett feleségül. Neje 1914. január 8-án hunyt el. Négy gyermekük született, kik közül hárman éltek túl szüleiket. Egyik gyermekük mohai lelkész lett. Kutassy Dénest Léván temették el felesége mellé. Lásd: N.N. (1916): Vegyes (gyász)hír. In: DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP, 27. évf. 39. szám (1916. szeptember 24.), 310. Lásd még: KERESZTYÉN (1916): Emlékezés Kutassy Dénesről. In: DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP, 27. évf. 46. szám (1916. november 12.), 368-370.

11 A **Lévai Piarista Gimnáziumot** 1815-ben alapították a Kőszegről áttelepült piaristák. Az iskolának az 1786-ban elnéptelenedett ferences kolostorban volt. 1848-1850 között szünetelt a tanítás, 1851-től csupán kispriaristaként működhetett. Az iskola Bars vármegye, valamint Léva városa szorgalmazására előbb 6, majd 8 osztályos főgimnáziummá fejlődött. Az épület szükséges bővítése 1885-ben kezdődött. 1886-ban adták át az új gimnáziumot, 1912-ben pedig 21 növendék számára megnyitották a Tanítók Házát. Az iskolának az 1918-1919-es tanévben már 408 diákja volt. 1919 februárjában a csehszlovák hatóságok átmenetileg bezárták az iskolát, majd rövid működés után megszűnt a magyar nyelvű oktatás. Ezt követően a csehszlovák hatóságok reálgimnáziumot nyitottak az épületben., részben magyar nyelvű oktatással. A piaristák 1922. június 17-én végül átadták a rendházat a lévai római katolikus egyházközségnek. Lásd: <https://pkk.piarista.hu/oldal/leva-piarista-gimnazium> [2022. 12. 01.] Lásd még: TÓTH GYÖRGY SCHP (1896): A lévai Kegyes-Tanítórendi Gymnasium története 1818-1895-ig. Nyitrai és Társa Könyvnyomdája, Léva.

Sándor voltak¹² rám hatással. Közülük az első kettő a latin nyelv lelkes tanításával a klasszikusokat kedveltette meg velem, míg az utóbbi tartalmas történeti előadásaival múlt szemlélete felé terelte figyelmemet. Vallástanárom a középiskolában *Tolnay Dénes*¹³ helybeli lelkész volt, aki gyülekezeti és más oldalú elfoglaltsága mellett nem ismerte fel ifjúság vallásos nevelésének fontosságát. Középiskoláim elvégzése után szüleim indítására, de főleg megboldogult atyai nagybátyám, *Tóth János*¹⁴ komáromszentpéteri lelkész rábeszélésére papi pályára készülve a pápai theol. akadémiára iratkoztam be 1902 szeptemberében. Itteni tanáraink közül *dr. Antal Géza*¹⁵ szép folyékony előadásával kötötte le a figyelmemet, *Csizmadia Lajos*¹⁶ élő, evangéliumi bizonyágtételével, *Dr.*

12 Mindhárom megnevezett tanár 1895 után kezdte meg tanári szolgálatát a gimnáziumban. Ezt abból feltételezhetjük, hogy Dr. Tóth György igazgató 1895-ig közli a tanárnévsorokat, de egyiküket sem találjuk köztük. Lásd: TÓTH GYÖRGY SCHP (1896): A lévai Kegyes-Tanítórendi Gymnasium története 1818-1895-ig, 369-370.

13 **Tolnay Dénes** a Hont vármegyei Nemesorosziiban született 1834-ben (a nekrológban azonban 1836 szerepel!). Elemi iskolai tanulmányait Pozbán, gimnáziumi tanulmányait Rév-Komáromban, Pozsonyban, Léván, illetve Pápán végezte 1844-1851 között. Teológiai tanulmányait 1852-1856 között ugyancsak Pápán végezte. Ezt követően 1857-1859 között a győri gyülekezetnél volt rendes tanítói állásban, majd 1860-1861-ben pozbai segédlelkész, utána pedig győri segédlelkész, s leánytanító volt. 1871-ig Győrben maradt, majd Farnadon, s később Léván lett lelképásztor. A róla írt nekrológban Patay Károly leírja, hogy Tolnayt egy orvos barátja vezette be az orvosi rejtelmekbe, melynek köszönhetően Farnadon és Léván is százak-ezrek keresték fel, hogy orvosi tanácsot kérjenek tőle (ezen „praktizálásáért” többször is feljelentették, de végül mindig felmentették). Emellett a mezőgazdasági termelés korszerűsítésén is fáradozott, különféle gazdasági, dinamikai gépeket talált fel, újabb és újabb problémák megoldásán fáradozott. 1887-től lévai lelképásztor lett, s haláláig ott szolgált. 1902. november 23-án hunyt el, temetése 25-én volt Léván. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2012): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi anyakönyvei 1823-1952. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 185. Lásd még: PATAY KÁROLY (1903): Nekrológ. Tolnay Dénes 1836-1902. In: DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP 14. évf. 1. szám (1903. január 4.), 9-11. Lévai vallástanárságához lásd: TÓTH GYÖRGY SCHP (1896): A lévai Kegyes-Tanítórendi Gymnasium története 1818-1895-ig, 370.

14 **Tóth János** 1866. október 18-án született Léván. Szülei Tóth János földbirtokos és Szabó Erzsébet voltak. Elemi iskoláit szülővárosában végezte, gimnáziumi tanulmányainak jelentős részét (I-VI. osztályok) a lévai piarista gimnáziumban (ahol később unokaöccse is tanult), a VII-VIII. osztályokat pedig a selmecbányai evangélikus líceumban végezte. Teológiai tanulmányait Pápán végezte. Az első lelkészképesítő vizsgát 1890-ben tette le, majd a komáromi egyházmegyébe tartozó Ekelen lett segédlelkész. Ezt követően részben segéd-, illetve helyettes lelképásztori minőségben működött Jókán, Nagy-Megyeren, Perbetén, illetve Rév-Komáromban. A második lelkészképesítő vizsgát 1891-ben tette le. 1896. február 17-én választották Komárom-Szentpéterre lelképásztornak, állását 1897. március 14-én foglalta el. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2012): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi anyakönyvei 1823-1952. Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 260.

15 **Antal Géza** Tatán született 1866. március 17-én. Gimnáziumi tanulmányait Tatán, illetve Pápán végezte. Teológiai tanulmányait szintén Pápán végezte, majd 1885-ben Utrechtbe ment, ahol három esztendő telt. Tanult még Tübingenben, valamint Berlinben is. A bécsi egyetemről bölcsészdoktori címet kapott. 1888-tól a Pápai Református Főgimnázium vallástanára, 1899-től (a cikkben hibásan 1896-tól!) a pápai teológia Rendszeres Teológiai Tanszékének vezetője volt. 1917-től 1924-ig a Bölcsészeti-Neveléstan Tanszéken tanított. Közben volt gazdasági tanácselnök, 1914-1924 között egyházkerületi főjegyző, 1924-től haláláig pedig a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke. 1919-1924 között felbecsülhetetlen munkát végzett külföldön – főleg Hollandiában – hazánk érdekében, melyben hűséges társa, a holland származású író, Opzoomer Adél segítette. 1910-ben Pápa városa országgyűlési képviselővé választotta. Antal Géza 1934. december 30-án hunyt el. Lásd: N.N. (1935): Dr. Antal Géza életrajza és temetése. In: DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP, 46. évf. 1. szám (1935. január 6.), 2-7.

16 **Csizmadia Lajos** 1858. szeptember 3-án született Tácon. Édesapja Csizmadia József pajtabíró, édesanyja Tenke Ágnes volt. Elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte, gimnáziumi tanulmányait Pápán kezdte, majd magántanulóként folytatta, aztán Budapestre került, végül utolsó tanévére visszatért Pápára, s itt is érettségizett. Az érettségit követően egy tanévet Budapesten töltött, s orvosi pályára készült, de csakhamar otthagyta az egyetemet és Csóron vállalt segédjegyzői állást. Közben megérett benne az elhatározás, hogy teológiát szeretne tanulni, így 1878-ban megkezdte teológiai tanulmányait Pápán. 1882-ben végzett, majd egy év seniori szolgálat után a Skót Szabad Egyház ösztöndíjából Edinburghba ment tanulni. 1884-ben hazatérve a Mezőföldi Református Egyházmegyében szolgált segéd-, majd helyettes lelképásztorként Sárkeresztesen, Mezőkomáromban, Kiskeszin és Sáregresen. Rendes lelkészként szolgált Nádasdladányban, majd Lepsényben. Innen került Pápára 1901-ben, a teológia Gyakorlati Teológiai Tanszékére. Huszonöt esztendeig szolgált teológiai tanárként, majd 1926-ban

*Horváth József*¹⁷ nagy tudásával ragadott meg, míg *Thury Etele*¹⁸ az egyháztörténelem gazdag mezeire irányította tekintetünket s *Németh István*¹⁹ pedig a velünk való törődés és atyai szeretete által lett emlékezetessé. Theol[ógiai] tanulmányaim közül főleg az egyháztörténelem és az ótestamentumi tudományok kötik le figyelmemet. Ezért elhatározás is támadt bennem, hogy pápai tanulmányaim befejezése után külföldre igyekszem és főleg ez irányba próbálom gyarapítani ismereteimet. Idegen nyelvek közül az angol és német nyelvet tanultam, hogy külföldre irányuló terveimet elősegítsem. E nyelvekből magánórákat is vettem egy svájci származású, de már hosszabb idő óta Pápán működő nyelvtanárnőtől, *Aebersold Leopoldinától*²⁰.

Pápai tanulmányaim alatt egész életre szóló baráti kapcsolatok is kötődtek. Ebben az időben itt eszményi célokért lelkesedő, nagy szorgalmú fiatalság tanult, kik előtt az egyház és haza fogalma szent volt, kiket a tudás forrásaiból minél több ismeretet meríteni akaró lelkelet hatott át. Belőlük egyházunknak nem egy hasznos és áldott lelkű munkása vált azóta. Itt tanult ebben az időben a nagy tudású és rendkívüli akaraterejű *Czeglédy Sándor*²¹, kiváló író és Biblia-fordító, jelenlegi

nyugdíjba ment. 1928. december 5-én hunyt el Pápán. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): „... *nem volt hiábavaló a munkád!*” Kilencven éve hunyt el Csizmadia Lajos. In: DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS LAP, 22. évf. 4. szám (2018. december), 58.

- 17 **Dr. Horváth József** 1858. július 10-én született Madocsán. Szülei Horváth Antal népiskolai tanító és Gerendai Zsuzsánna voltak. Középiskolai tanulmányait Gyöngyösön és Kecskeméten, felsőfokú – teológiai – tanulmányait Budapesten végezte. 1882-1886 között a Kunszentmiklósi Református (AI) gimnázium tanára, majd igazgatója lett. 1886-1888 között a Pápai Református Főgimnázium vallástanára, 1888-tól 1917-ig nyugdíjba meneteléig a pápai teológia Bölcsészeti-Neveléstan Tanszékének tanára volt. 1889-ben szerzett bölcsészdoktorátust Kolozsváron. Teológiai tanársága mellett pápai évei során számos feladatkörben megállta a helyét: volt a Nőnevelő Intézet fáradhatatlan igazgatója, majd felügyelője, egyházkerületi és főiskolai gazdasági tanácselnök, nyomdafelügyelő, egyházkerületi tanácsbíró. Nyugdíjba menetele után még néhány évig Pápán maradt, majd Budapestre költözött. Ott is hunyt el 1932. július 14-én. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): „*Mert ő nem egy volt a többi közül, hanem mindenek felett való volt.*” Dr. Horváth József élete. In: DUNÁNTÚLI REFORMÁTUS LAP, 26. évf. 2. szám (2022. július), 58.
- 18 **Thury Etele** 1861-ben született Zánkán, hol édesapja, Thury Károly lelképásztor volt. Középiskolai, valamint teológiai tanulmányait Pápán végezte (1882-ig), majd három esztendeig Ácson volt akadémikus rektor, utána 1886-ban zánkai segédlelkész lett. Ezt követően Fehérvárcsurgón helyettes-, Sopronban pedig fegyházi lelképásztor lett. 1888-tól Fehérvárcsurgón, 1892-től Nemesvámoson teljesített lelképásztori szolgálatot, majd 1900-tól a pápai teológiának lett tanára az egyháztörténeti tanszéken. 1917-ben hunyt el. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013, SZERK.): Pongrácz József: Emlékeim. In: ACTA PAPENSIA 13. évf. 4. szám (2013/4.), 536-537 oldalak 152. lábjegyzete.
- 19 **Németh István** 1851. szeptember 29-én született Pusztáegresen. Elemi iskoláit Cecén végezte, majd középiskolai tanulmányait Gyöngyösön és Pápán végezte. Teológiai tanulmányait ugyancsak Pápán végezte. Ezt követően főiskolai senior, pápai segédlelkész, majd polgári nőtanodai tanár volt. 1876-ban a pápai gimnázium tanára lett, ekkor kezdte el klasszika-filológiai tanulmányait. 1878-ban szentelték fel. 1880-tól előbb helyettes-, majd 1881-től rendes tanára lett a pápai teológia Szentírás-magyarázati Tanszékének. Felesége Pethő Szidónia volt, házasságukból gyermek nem született. Németh István számos feladatot látott el az egyházkerület életében: volt tanácsbíró, gazdasági tanácselnök, egyházkerületi aljegyző, illetve később főjegyző is. 1914-től 1924-ig a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke volt. A Szentírás-magyarázati Tanszék 1913-ban kettévált, így Németh István még egy tanévig, püspökké választásáig a különálló Ószövetségi Tanszékot vezette. Püspökként a rév-komáromi gyülekezet lelképásztora lett, de a cseh megszállás után el kellett hagynia a várost, így először (magyar) Komáromban, majd Balatonkenesén szolgált 1924-es haláláig. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): Adatok a Pápai Református Teológiai Akadémia Szentírás-magyarázati Tanszékének történetéhez. In: STUDIA, DEBRECENI TEOLÓGIAI TANULMÁNYOK, 10. évf. 1-2 szám (2018/1-2.), 61-64.
- 20 **Aebersold Leopoldina** Bernben született, s ott is szerzett tanítónői oklevelet. Nevelősködött Hollandiában, majd 1881-ig Svájcban vezetett egy állami intézményt. Ezt követően több országban nevelősködött, megjárta Japánt is, ahol 7 évig élt. 1898-ban költözött Pápára, ahol egy esztendeig a Nőnevelő Intézetben tanított, majd magániskolát nyitott. 1925-ig élt Pápán, majd hazaköltözött Svájcba, ahol 1927. január 17-én hunyt el, 80 esztendőskorában. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013, SZERK.): Pongrácz József: Emlékeim. In: ACTA PAPENSIA 13. évf. 4. szám (2013/4.), 537-538 oldalak 161. lábjegyzete.
- 21 **Czeglédy Sándor** Nádasdladányon született 1883-ban. Tanulmányait Győrökön és Pápán végezte, majd ezt követően a Velikapisanikai missziói gyülekezet lelképásztora lett. Közben ószövetségi tárgykörből magántanári

ceglédi lelkész²², aki egy ideig a pápai theol. akadémia tanára is volt. *Dr. Pongrácz József*²³ a könyvek odaadó barátja és szerencsés kezű könyvgyűjtő, ki előbb *dr. Antal Gábor*²⁴ püspök mellett Komáromban püspöki titkár, majd Pápán theol. akad. tanár lett. A mindig víg kedélyű s azóta meghalt *Halka Sándor*²⁵ erdőcsokonyai lelkész, majd a belsősomogyi egyházmegye esperese, aki *Szabó S. Zsigmond*²⁶ későbbi bajkai lelkésszel a pápai főiskola Képzőtársaságának lelkes poétája

képesítést szerzett Pápán. Egy viharos lelkészválasztást követően Nagysallóba került, majd 1914-1920 között a pápai teológia Ószövetségi Tanszékének tanáraként működött. 1920-ban Győrbe ment lelkésznek, majd onnan Ceglédre került. 1944-ben hunyt el. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): Adatok a Pápai Református Kollégium Szentírás-magyarázati Tanszékének történetéhez. In: STUDIA. DEBRECENI TEOLÓGIAI TANULMÁNYOK, 10. évf. 1-2. szám (2018/1-2), 64-65.

22 Itt bizonyára év-tévesztésről lehet szó, hiszen Czeplédi Sándor már 1944-ben elhunyt. *Lásd: 21. lábjegyzet!*

23 **Pongrácz József** Etén született 1885-ben. Alapfokú tanulmányait Etén és Héregén, közép-, illetve felsőfokú tanulmányait Pápán végezte. 1906-1908 között Edinburghban tanult, majd hazatérését követően Antal Gábor mellett Rév-Komáromban püspöki titkárként szolgált. 1910-től helyettes-, majd 1913-tól – az akkor induló önálló Újszövetségi Tanszéken – rendes tanára lett a Pápai Református Teológiai Akadémiának. 1918-tól kezdve haláláig vezette a kollégiumi könyvtárt. 1923-tól kezdve szerkesztette a Dunántúli Protestáns Lapot. 1931-ben szerzett teológiai doktorátust. 1951-ig tanított Pápán, de ekkor megszűnt a teológia, ezért a kollégiumi könyvtár vezetőjeként tevékenykedett tovább haláláig. 1963-ban hunyt el Pápán. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 81. Lásd még bővebben 2013-ban publikált, jegyzetekkel ellátott önéletrajzát: KRÁNITZ ZSOLT (2013, SZERK.): Pongrácz József: Emlékeim. In: ACTA PAPENSIA 13. évf. 4. szám (2013/4.), 519-662.

24 **Antal Gábor** Szentkirályszabadján született 1843. május 10-én. Közép- és felsőfokú tanulmányait Pápán végezte 1855-1866 között, majd 1866-1867 között Monoszlón látott el helyettes lelkészi szolgálatot. Tanult Berlinben és Zürichben is. Hazatérését követően a Pápai Református Kollégiumban a bölcsészeti és a politikai tudományokat oktatta. 1887-ben az ácsi gyülekezet választotta meg lelképásztornak, így 1888-1896 között ott teljesített szolgálatot. 1896-1914 között a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke, s egyúttal a nagy múltú rév-komáromi gyülekezet lelképásztora volt. Feleségét Kluge Matildnak hívták. Antal Gábor püspök 1914-ben hunyt el. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 82.

25 **Halka Sándor** 1884. március 18-án született Hedrehelyen, szülei Halka Mór körjegyző és Mayer Ilona voltak. Elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte. 1894-ben a család Csurgóra költözött, így Halka Sándor itt folytatta és végezte be középiskolai tanulmányait. Jeles érettségije után Pápára került a teológiára, ahol nem csak tanulmányaival, de írói tehetségével is kitűnt. Jeles I. és II. lelkészsképzője után rövid segédlelkészséget követően 1907-ben zselickifaludi lelképásztor lett. 1910-ben az erdőcsokonyai gyülekezet választotta lelképásztorává. 1913-tól egyházmegyei aljegyző lett. Az első világháború alatt katonai szolgálatot teljesített először Budapesten, majd a román fronton. A háborúból 1918-ban került haza. Egyházmegyéjében közmegebecsülésnek örvendett: 1923-tól főjegyzője, 1924-től pedig esperese volt a belső-somogyi egyházmegyének. 1941. február 19-én agyvérzés következtében hunyt el. Lásd: SZABÓ BÁLINT (1941): Halka Sándor esperes. 1884-1941. In: Dunántúli Protestáns Lap, 52. évf. 15. szám (1941. április 13.), 72-73.; illetve Lásd: SZABÓ BÁLINT (1941): Halka Sándor esperes. 1884-1941. In: Dunántúli Protestáns Lap, 52. évf. 16. szám (1941. április 20.), 79-80.

26 **Szabó S. Zsigmond**, teljes nevén: *Eöri Szabó S. Zsigmond* lelképásztor 1883. március 1-jén született Körmenden. Édesapja Eöri Szabó Sándor asztalosmester, édesanyja Bíró Mária volt. Elemi iskolai tanulmányait Körmenden, közép- és felsőfokú (teológiai) tanulmányait a Pápai Református Kollégiumban végezte. IV. évfolyamos hallgatóként Alistálra kerül helyettes lelképásztornak, onnan Ekecsre, majd Deákiba került. A II. lelkészsképzője után a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium vallásánára lett, de ezen állását csakhamar otthagya, s 1911. március 12-től kezdve Bajkán teljesített lelképásztori szolgálatot. Felesége Kaszaniczky Lenke volt, kivel 1915-ben házasodtak össze. Három fiúgyermekük Zsolt, Csaba és Berény. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943). Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 80-84.

volt. *Végh János*²⁷ a pápai egyházmegye esperese és *Ólé Sándor*²⁸ a pápai egyház lelkésze pedig a kollégium szavaló gárdájának voltak vezetői. Rajtuk kívül még másokat is megemlíthetnék, akik egyházi és társadalmi életünknek most kiváló értékei.

Pápai tanulmányaim befejezése után 1906 októberében, miután az első lelkészképesítő vizsgát még júniusban jeles eredménnyel letettem, a svájci református egyház és a német *Gustav Adolf egyesület*²⁹ segítségével stipendiumot nyervén Baselbe mentem tanulni³⁰, hol a baseli egyház által fenntartott Alumneumban (Basel Hebel Strasse 17) találtam otthonra. Az Alumneumban, melynek vezetője ekkor Stockmajer Károly lelkész volt, meleg, evangéliumi szellem tette felejthetlenné az együttélést. Benne minden faji és nemzetiségi érzés elsimult. Ebben az időben itt tanult

27 **Végh János** 1883. február 17-én született a Vas vármegyei Kistrákoson. Szülei Végh János tanító és Buda Zsófia voltak. Elemi iskolai tanulmányait Kistrákoson, közép- és felsőfokú tanulmányait (teológia) Pápán végezte. Az I. lelkészképesítő vizsgát 1905-ben, a II-at 1906-ban tette le. 1904-től kezdve szolgált gyülekezetben segéd-, illetve helyettes lelkipásztori minőségben, főként a pápai egyházmegye területén. 1907 áprilisában a madi (Nagymad, Felvidék) gyülekezet választotta lelkipásztorává. 1907. július 9-én vette feleségül Adásztevelen Balla Margitot, Balla Gábor adászteveli lelkipásztor leányát. 1908. augusztus 30-án az Adorjánháza-Egeraljai gyülekezet választotta meg lelkipásztorává. Az állást 1910. március 12-én tudta elfoglalni. 1940-ben a Pápai Református Egyházmegye esperesévé választották. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 557-564.

28 **Ólé Sándor** 1884. február 9-én született Fejér vármegyében, Csóron. Szülei Ólé István és Sipos Katalin voltak. Kilencen voltak testvérek, végül hatan nőttek fel. A gyermekek közül csak Sándor tanult tovább. Közép- és felsőfokú (teológiai) tanulmányait Pápán végezte, majd senior, s így pápai segédlelkész lett. Segédlelkész volt Balatonfüreden, rendes lelkész Balatonarácson (1910-1912), majd Mórton (1912-1929), végül Pápán (1929-1953). Nevéhez fűződik a pápai református újtemplom felépítése. 1953-ban nyugdíjazták, majd Magyarbólyba költözött. 1976-ban hunyt el. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 608-613.; lásd még: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2020): Dunántúli Református lelkipásztorok vadászélményei. In: HUNOR SAFARI. Vadvédelmi és vadászati magazin. 2. évfolyam 6. szám (2020/6), 52.

29 **A Gusztáv Adolf Egyesület** alapításának eszméjét Gusztáv Adolf svéd király halálának 200. évfordulóján tartott ünnepségen fogalmazták meg 1832-ben. Igazi lendületet akkor vettek, amikor 1842-ben, mintegy 600 fő gyűlt össze Lipcsében, hogy megalapítsák az egyesületet, melynek alapszabályait végül 1843-ban fogadták el. „*az egyesület tagja lehet bármely evangéliumi protestáns egyén vagy gyülekezet, ha akár egyszer mindenkorra nyújtott adománnyal, akár évi rendes segéllyel az egylet céljainak előmozdításához járul; az egylet célja, hogy az oly protestáns (tehát lutheránus v. református v. evangéliumi egyesült) hitrokonoknak, akik számuk csekélysége miatt saját erejükből gyülekezetté szervezkedni nem képesek és így a protest. egyházra való elveszés veszélyének kitétvék, valamint az oly gyülekezeteknek, melyek egyházuk és iskolájuk fentartására erőtlenekek és máshonnan segélyre nem számíthatnak, egy vagy több meghatározott évre anyagi segély nyújtásáért és pedig nemcsak Németországban, de ennek határain kívül is.*” Lásd bővebben: Gusztáv Adolf egyesület, in: http://www.kislexikon.hu/gusztav_adolf_egyesulet.html#ixzz7mmGRivzC [2022.12.07.]

30 Tóth Lajos baseli egyetemi tanulmányaihoz lásd: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 23.) ELTE Levéltára, Budapest, 79. *Tóth Lajos (402.sz.) 1906. október 23-án iratkozott be, s 1907. november 15-ig maradt. Az adattár leírja, hogy 1907-ben Bernben, 1908-ban pedig Edinburghban tanult.*

Debrecenből *Varga Béla*³¹ későbbi érköbölküti lelkész, *Kirnbauer Gyula*³² vágodi születésű soproni evangélikus teológus, aki később a Szepességben Ménhárdon lelkészkedett. De ez Alumneumban élőkön kívül itt tanult a korán elhalt széptehetségű *Hajdú Péter*³³ berzétei (!) lelkész³⁴, akit szintén Debrecen küldött tanulmányai gyarapítására, *Illés Kálmán*³⁵ és *Kovács Ferenc*³⁶ budapesti teológusok is. E teológusokon kívül itt élt egy lelkes magyar gyógyszerész, *Koritsánszky Ottó*³⁷

-
- 31 **Varga Béla** 1882. október 11-én született Debrecenben. Szülei Varga Lajos csizmadiamester és Furth Róza voltak. Elemi iskolai, középiskolai és teológiai tanulmányait a debreceni kollégiumban végezte. 1905-ben tette le az I., 1906-ban pedig a II. lelkészképesítő vizsgát. 1906. október 17-től a baseli egyetem hallgatója lett, egyúttal a baseli Alumneum lakója is volt. 1906 novemberében a köbölküti gyülekezet hívta meg lelkészének, állását 1907. március 3-án tudta elfoglalni. Első feleségét Benyáts Erzsébetet 1907-ben vette feleségül, majd 1918-ban újránősült, s Jeszenszky Máriát vette el. Az érmelléki egyházmegyében számos tisztséget betöltött. Lásd: SZABADI ISTVÁN (2016, SZERK.): Tiszántúli Református Lelkész-önéletrajzok 1942-1944. A Tiszántúli, Királyhágómelléki és Kárpátaljai Egyházkerületek lelkészeinek emlékezete. I. kötet. Kiadja a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Levéltára. Debrecen-Nagyvárad, 195-196.; Lásd még: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 23.) ELTE Levéltára, Budapest, 79. (403.sz.) *Varga Béla esetében a születési dátum nem stimmel (1886. október 23-at ír a baseli anyakönyv, ráadásul unitáriusnak írják!), beiratkozott 1906. október 23-án a teológiára, kiiratkozott 1907. február 9-én.*
- 32 **Kirnbauer Gyula** (614.sz.) 1884. június 24-én született Vágodon (Holzschlag, Ausztria). Édesapja Kirnbauer Sándor volt. Felszentelésére 1906. augusztus 26-án került sor Gyurátz Ferenc által. Káplán volt Szárazdon 1907-1908-ban, rendes lekipásztor volt Vágodon 1909-1912 között, majd Ménhárdon (Vrbov, SK) 1912-1930 között, végül Bernstadtban (Sachsen, D.) 1930-1936 között. Felesége Lindtner Jolán volt. Kirnbauer Gyula Ebersbachban (Sachsen, D.) hunyt el 1945-1946 táján. Lásd: Kertész Botond (2013): Evangélikus lelkészek Magyarországon 1920-ig. Prozopográfiai rész, IV: Dunántúli Egyházkerület. Budapest, 336. Online: <https://medit.lutheran.hu/site/konyv/1567> [2022.12.07.] Lásd még: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919., 79. *Kirnbauer, Julius (399.sz.), 1905. november 2-án iratkozott be, 1906. július 10-én iratkozott ki az ottani teológiáról.*
- 33 **Hajdu/Hajdú Péter** 1882. augusztus 29-én született a Szatmár vármegyei Misztótfaluban. A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában érettségizett 1900-ban, majd 1901-1905 között a debreceni teológián tanult. 1903-1906 között Berkeszen, 1906-1907-ben Debrecenben, 1907-1908-ban Máramarosszigeten, 1908-ban Ombodon volt segédlelkész, majd 1908-tól Kishódoson teljesített lekipásztori szolgálatot. Fiaalon hunyt el, 1909. május 30-án. Lásd: TtREL I. 1. i. 14. Lelkeszi törzslapok (280. sz.). TtREL I. 8. d. 22. Kishódos. 5. *Köszönöm Kránitz Zsolt főlevéltáros (DREL) segítségét!* Külföldi tanulmányaihoz lásd: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919., 79. *Hajdú Péter (405.sz.) 1907. április 16-án iratkozott be a teológiára Baselben, majd 1907. november 5-én kiiratkozott. A baseli adatok szerint Lázárban született.*
- 34 **Hibás adat!** Hajdú Péter neve a berzétei lekipásztorokról szóló adattárban nem található meg, minthogy nem ott teljesített lekipásztori szolgálatot.. Lásd: TÖMÖSKÖZI FERENC (2022): Az Ige erejével. Lelkeszi életrajzok és adattár Gömörtől a keleti határig. Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, Komárom, 102-108. Tóth Lajos információja hibás volt, Hajdú Péter ugyanis Berkeszenben volt lekipásztor (lásd a 33. lánjegyzetet!).
- 35 Helyesen **Illyés Kálmán** 1879-ben született a Tolna megyei Pakson. 1905. szeptember 9-én iratkozott be a budapesti teológiára. Lásd: PAP LÁSZLÓ-BUCSAY MIHÁLY (1955, SZERK.): A Budapesti Református Theologiai Akadémia története 1855-1955. A Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya, Budapest, 216. (730.sz.) Lásd még: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919., *Illyés, Koloman (406.sz.) 1907. május 17. és 1907. július 13. között tanult a baseli teológián. Előtte 1906-ban Heidelbergben tanult.*
- 36 **Kovács Ferenc** 1886-ban született a Pest megyei Bogyiszlóban. 1904. szeptember 8-án iratkozott be a budapesti teológiára. Lásd: PAP LÁSZLÓ-BUCSAY MIHÁLY (1955, SZERK.): A Budapesti Református Theologiai Akadémia története 1855-1955, 220. (959.sz.). Lásd még: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919., 79. *Kovács Ferenc (407.sz.) 1907. május 17-e és 1907. július 13-a között tanult a baseli teológián.*
- 37 **Koritsánszky Ottó** 1882. március 15-én született Kölesden. 1903-ban szerzett Budapesten gyógyszerészi oklevelet, majd a soproni Oroszlán patikában kezdett dolgozni. 1919-ben a Tanácsköztársaság idején az Egészségügyi Népbizottságon a gyógyszerellátás egyik hivatalos képviselője, intézője volt. 1921-től a gyógyszerészeti egyesület igazgatósági tagja, A Gyógyszerész Hetilapnak először helyettes szerkesztője, majd felelős szerkesztője, valamint a gyógyszerész Évkönyv felelős szerkesztője volt. 1931-től kezdve a Nemzetközi Gyógyszerész Szövetség egyik alelnöke volt. Nagyszékelyben hunyt el 1952. november 26-án. Lásd: Koritsánszky Ottó élete, in: Magyar Életrajzi Lexikon. Online elérése:

is, aki jól ismerve Svájc természeti szépségeit, velünk is igyekezett kirándulások szervezésével megismertetni. Jelenleg Budapesten él és a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület ügyvezető igazgatója. Baselben az ott lévő kiváló ótestamentumi professzorok hatása alatt egyre jobban az ótestamentumi tudományok felé terelődött figyelmem. Ha még főleg Thury Etele professzorom felkérésére igyekeztem is szabad időm egy részét arra fordítani, hogy magyar vonatkozású egyháztörténeti adatokat másolgattam a baseli, majd a zürichi egyetemi könyvtárakban és levéltárakban (Zürichben pl. a gályarabok levelezésére először én hívtam fel Thury Etele figyelmét), lassan egyre többet foglalkoztam az ótestamentummal. Óráimat főleg ebből a tudományszakból tartott előadásokból állítottam össze. Baselben ekkor az ótestamentumnak két kiváló professzora volt: *Konrád v. Orelli*³⁸ és *Bernhard Duhm*³⁹. Az előbbi a pozitív irányú és mérsékelt kritikát alkalmazó iskola képviselője, míg Duhm a történetkritikai irány radikális híve. Mindkettőtől sokat lehetett tanulni. Orellit inkább a héber filológiában való alapos jártasság, Duhmot az erős logikájú gondolkodás jellemezte. A vallástörténeti tanszéken pedig a szintén történetkritikai irány felé hajló *Bertholet Alfréd*⁴⁰ működött, kinek minden előadását szívesen hallgattam. Kiváló lelkészek is voltak ekkor Baselben, *Benz Gusztáv*⁴¹ Klein-Baselben, *Ragaz*

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/k-760F2/>

[koritsanszky-otto-765C8/](https://www.koritsanszky-otto-765C8/) [2022.12.07.] Lásd még: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919., 125. *Koricsánszky/Koritsánszky Ottó (1093.sz.) 1908-ban iratkozott be.*

- 38 **Hans Konrad von Orelli** 1846. január 25-én született Zürichben, svájci teológus. Lausanne-ban, Zürichben és Erlangenben tanult, de meglátogatta Tübingent, hogy teológiát-, és Lipcsét is, hogy keleti nyelveket tanuljon. 1871-ben lett a zürichi egyetem magántanára. 1873-tól a baseli egyetem rendkívüli, 1881-től rendes professzora. Legfőbb munkái ószövetségi tárgykörben születtek. Baselban hunyt el 1912. december 21-én. Lásd: https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Konrad_von_Orelli [2022.12.02.]
- 39 **Bernhard Duhm** 1847-ben született, kiváló és meghatározó ószövetséges tudós. 1871-ben Göttingenben repetens, 1873-ban magántanár, 1877-ben már rendkívüli tanár volt. Ennek is köszönhető, hogy egészen sokáig tanára és mestere, Julius Wellhausen mellett maradhatott. 1888-ban választották meg a baseli egyetem tanárává, ahol aztán haláláig tanított. Legmaradandóbbat a próféta-kutatásban alkotott. Ézsaiás kommentárja többek szerint Duhm legjobb műve, mely – Karasszon István szerint – lényegében több mint egy évszázada meghatározza a kutatást. Lásd: KARASSZON István (2011): Az Ószövetség regénye. Sugárutak és zsákutcák a kutatástörténetben. Sapientia Főiskola – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 112-122.
- 40 **Alfred Bertholet** svájci teológus, ószövetséges professzor 1868-ban született. Érdeklődése a Héber Biblia mellett az általános vallástörténetet is átfogta, így azt a sajátos tradíciót teremtette meg, hogy Baselben az utána következő ószövetséges professzoroknak is elő kellett adniuk a vallástörténetet. Bertholet szülővárosában tanult teológiát (többek között B. Duhm irányítása alatt!), de tanult külföldön is: Berlinben, illetve Straßburgban tanult. Az ifjú tudós pályája szépen ívelt felfelé: Baselben 1899-ben magántanárrá, 1905-ben professzorrá választották, majd 1914-ben Rudolf Smend utódja lett Göttingenben, majd 1928-ban Greßmann utódja Berlinben. Termékeny szerző volt, de Karasszon István megfogalmazása szerint: „*műveinek jó része ma tényleg a kutatástörténet lapjaira tartoznak.*” Alfred Bertholet 1951-ben hunyt el. Lásd: KARASSZON István (2011): Az Ószövetség regénye. Sugárutak és zsákutcák a kutatástörténetben, 118-120.
- 41 **Gustav Benz** 1866. augusztus 2-án született. Teológiai tanulmányait Bázelen, Marburgban, Berlinben és Zürichben végezte. 1890-1894 között Wagenhausenben volt lekipásztor, majd 1894-től Bázelen a pietisták titkára volt. 1897-ben megválasztották az újonnan épített Matthäuskirche lekipásztorának Kleinbaselben. 1917-ben a marburgi egyetemtől tiszteletbeli teológiai doktori címet kapott. Korának egyik leghíresebb prédikátorának számított, aki a munkásközösségek elkötelezett lekipásztora volt. Lásd: MATTMÜLLER, MARKUS (2002): Gustav Benz. In: HISTORISCHES LEXIKON DER SCHWEIZ: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010531/2002-06-29/> [2022.12.07.]

*Bernhard*⁴² pedig a [Basel-]Münsterben prédikált, míg az előbbi az evangéliumi, Ragaz inkább a szociális irányt domborította ki.

Két félévi tanulás után 1907 júniusában a lelkészi vizsga letételére jöttem haza, mit jeles eredménnyel végezvén a nyáron a szabadságon lévő helybeli lelkészt, Birtha Józsefet helyettesítettem. Az őszi iskolai évvel ismét külföldön voltam és ez alkalommal az Ótestamentum egy másik kiváló képviselőjének, *Marti Károly*⁴³ professzor előadásainak hallgatása végett Bernbe mentem⁴⁴. A berni egyetemen közel lévén a francia Svájc-hoz az előadások francia és német nyelven folytak. A theol. professzorok azonban csak német nyelven *prelegáltak*⁴⁵. A hallgatók száma elég kevés volt s így a professzorok behatóbban tudtak foglalkozni hallgatóikkal. Marti szinte egyénileg törődött azokkal, kik előadásait felvették. Rajta kívül professzorok voltak a későbbi neves *Barth Károly professzor atyja*⁴⁶, és *Lautenburg*⁴⁷. Jó nevű lelkész volt [Berni-]Münsterben *Aeschbacher Róbert*⁴⁸. Bernben egy Werner Pál nevű francia származású [férfi] család[já]nál laktam.

42 Helyesen **Leonhard Ragaz** Taminsben született 1868. július 28-án. Bazelben, Jénában és Berlinben tanult teológiát. 1890-1893 között Heizenbergben, 1895-1902 között Churban, 1902-1908 között Basel-Münsterben teljesített lelképásztori szolgálatot. Közben, 1893-1895 között a Chur-i kantoni iskola tanáraként is működött. 1908-tól kezdve a zürichi egyetem rendszeres teológiai és gyakorlati teológiai professzora volt. Nagy lépéseket tett a munkásmozgalomhoz való közeledésben azért, hogy 1903-ban szolidaritást vállalt a bázeli sztrájkoló munkásokkal, valamint hogy 1912-ben támogatta az általános sztrájkot Zürichben. 1913-ban csatlakozott a Szociáldemokrata Párthoz, de 1935-ben kilépett. Már egészen korán párbeszédre törekedett a zsidósággal, s elutasította az antiszemitizmust és a nemzetiszocializmust is. Teológiai látásmódjával, műveivel maga is hozzájárult a felszabadítási teológia elindulásához. Ragaz 1945. december 6-án hunyt el Zürichben. Lásd: BRASSER-MOSER, Ruedi (2021): Leonhard Ragaz, In: HISTORISCHES LEXIKON DER SCHWEIZ: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/009059/2021-03-02/> [2022.12.07.]

43 **Karl Marti** későbbi berni professzor 1855-ben született. Gyermekéveit Bubendorfban töltötte, s feljegyezték róla, hogy már gyermekként Homéroszt olvasott görögül, miközben tehenekre is vigyázott. Baselben járt gimnáziumba (itt többek között Friedrich Nietzsche is tanította), majd teológiai tanulmányait is ott végezte, s 1877-ben fejezte be. Hosszabb ideig lelképásztori szolgálatot végzett, ezalatt írta meg doktori disszertációját a fogság előtti próféták és a Pentateuchos Alapiratainak kapcsolatáról. Egy ideig Baselben tanított, majd Bern hívta meg tanárául. Itt nagyon megbecsülték (maga a család is innen származott egyébként). 1901-ben a teológiai kar dékánjává választották, de mivel a bölcsészettudományi karon megszervezte a sémi szemináriumot, így 1911-ben megbízták a bölcsészeti kar dékáni feladataival is. 1914-ben az egyetem rektora lett. Jelentős írói tevékenysége: az általa kiadott „Kurzer Hand-Commentar über das Alte Testament” kommentársorozathoz ő írta meg Ézsaiás, Dániel, valamint a 12 kisprófeta könyvének magyarázatát, de jelentős héber nyelvtana, illetve vallástörténeti munkája is. Marti 1925-ben hunyt el. Lásd: KARASSZON István (2011): Az Ószövetség regénye. Sugárutak és zsákutcák a kutatástörténetben, 120-122.

44 Tóth Lajos berni tanulmányaihoz lásd: HEGYI ÁDÁM-SZÖGI LÁSZLÓ (2016): Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526-1919., 106. *Tóth Lajos (811.sz.) 1907. október 25. és 1908. február 29. között tanult Bernben. Az adattár feljegyzí, hogy 1906-ban Baelben, 1908-ban pedig Edinburghban tanult.*

45 *Prelegál = előadást tart, előad.* Lásd: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/p-44572/prelegal-465C6/> [2022.12.07.]

46 **Johann Friedrich (Fritz) Barth** 1856. október 25-én született Bazelben. Szülei Franz Albert Barth lelképásztor, valamint Anna Katharina Sartorius voltak. Bazelben, Lipszében és Tübingenben tanult, majd 1879-ben Reitnaban lett lelképásztor. 1886-ban teológiai tanár lett a bázeli teológián, 1889-ben egyetemi magántanári fokozatot szerzett a berni egyetemen, ahol 1891-től munkatársként, 1895-től rendes professzorként tanított – elsősorban az egyháztörténetet és újszövetségi tudományokat. 1903-ban a hallei egyetemről díszdoktori címet kapott. 1912. február 25-én hunyt el Bernben. Lásd: BLASER, KLAUSPETER (2009): Fritz Barth, In: HISTORISCHES LEXIKON DER SCHWEIZ: <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010516/2009-09-17/> [2022.12.07.]

47 Nehézséget okoz, hogy Tóth Lajos nem írta le a professzor keresztnévét – ezzel sajnálatos módon megnehezítve a kutatást. A vizsgált időszakban ugyan biztosan tanított a berni egyetemen egy Lautenburg nevezetű professzor, méghozzá **Walter Ludwig Wilhelm Lautenburg**, aki eljárás- és büntetőjog, illetve a svájci jogtörténet professzora volt 1887-től egészen 1932-ig, ugyanakkor pont a professzor tudományterülete az, ami kérdésessé teszi számunkra, hogy Tóth Lajos valóban róla beszélt-e. Életrajzát lásd: <https://www.query.sta.be.ch/detail.aspx?ID=145576> [2022.12.07.]

48 **Robert Aeschbacher** (1869-1910) lelképásztor Bern egyik városrészében, „*Berner Münster*”-ben, a berni egyetemről nem messze teljesített lelképásztori szolgálatot. Lásd: <http://katalog.burgerbib.ch/detail.aspx?>

Bernben Marti professzor irányítása mellett hosszabb ideig szerettem volna dolgozni, de a második félévre mégis Skóciába mentem, hová az Edinburghban tanuló Pongrácz József barátom közvetítésével egy skót úr, Neil Matthewson Macwharrie kísérőnek (companion) hívott magához. Mivel mellette eddigi tanulmányaimat zavartalanul folytathattam, minden további nélkül a meghívást elfogadtam és 1908. január végével Skóciába, Edinburgh mellett fekvő helyiségbe, *Rathora*⁴⁹ kerültem. Itt első sorban alkalmam volt elsajátítani az angol nyelvet, de nyugodtan folytathattam eddigi tanulmányaimat is és tanulmányozhattam e mellett a skóciai egyházi életet is. Mindezekben nagy segítségemre volt az ottani skót államegyház lelkésze, *Rev. Bisset*⁵⁰ és a *Dalmahoy*-i⁵¹ anglikán lelkész *Rev. Bullock*⁵². Különösen az első sokat segített nyelvi nehézségeim leküzdésében, kivel együtt olvastuk a skót nemzeti élet hajdankorában játszódó verses elbeszélését *Walter Scott-nak a Lady of the Lake*⁵³ című művét. Macwharrie nagy megértéssel volt irányomban és megengedte, hogy alkalmanként bejárjak Edinburghba és ott a *New College-ben és az egyetemen*⁵⁴ hallgathassak előadásokat és a könyvtárakban is dolgozhassam. Az egyetemen főleg *Peterson*⁵⁵ előadásait hallgattam, aki az ószövetségi tudományoknak neves professzora volt abban az időben. Az egyházi élet megismerésében segítségemre volt Macwharrie is, aki lehetővé tette, hogy vele együtt bejárjam Skócia különböző helyeit (*Glasgow, New Berrick, Stirling, Stornoway, Dublin, Belfast, Kingstown stb.*)⁵⁶, hol mindenütt áldott tapasztalatokat volt alkalmam gyűjteni.

[ID=258042](#) [2022.12.07.]

- 49 **Ratho** település Skóciában, Edinburgh közelében az Almond folyó síkságának délkeleti oldalán fekszik. A gael nyelv szerint a település neve erődöt/erősséget jelent, de erődítmény nyomait, maradványai nem találhatóak a területen. Mindemellett a település legalább ezer éves múltra tekint vissza. A településen található a rathoi plébániatemplom (St. Mary), amelynek egyes részei az 1100-as évekre datálhatóak. Lásd: <https://www.undiscoveredscotland.co.uk/ratho/ratho/index.html> [2022.12.07.]
- 50 **Rev. Archibald Bisset** a Dalmahoy-i episzkopális gyülekezet lelképásztora volt az 1903-as összeírás idején. Több adat jelenleg nem áll rendelkezésünkre róla. Lásd: Slater's Royal National Commercial Directory of Scotland, 1903. Part 1. Online elérése: <https://digital.nls.uk/directories/browse/archive/90677485?mode=transcription> [2022.12.09.]
- 51 Helyesen: **Dalmahoy**, mely Ratho közelében fekvő birtok, Edinburghhoz közel. Temploma – amely szintén „St. Mary” nevét viseli, 1850-ben épült. A birtokon ma hotel működik. Lásd: <https://www.undiscoveredscotland.co.uk/ratho/ratho/index.html> [2022.12.09.] Lásd még: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dalmahoy> [2022.12.09.]
- 52 **Rev. Wm. Greenway Bullock** (B.A.) A Camb-ben található St. John's College-ben dolgozott az 1903-as összeírás idején. Több adat jelenleg nem áll rendelkezésünkre róla. Lásd: Slater's Royal National Commercial Directory of Scotland, 1903. Part 1. Online elérése: <https://digital.nls.uk/directories/browse/archive/90677485?mode=transcription> [2022.12.09.]
- 53 **„A tő hölgye”** című művét Walter Scott 1809 augusztusában kezdte írni, amikor feleségével és lányával nyaraltak Trossachsban, valamint a Katrine-tónál (Loch Katrine), melyek aztán a vers „díszletét” is adják. A művet végül 1810. május 8-án fejezte be. A vers alapvetően V. Jakab király és a Douglas-klán küzdelméről szól. Lásd bővebben: <http://www.walterscott.lib.ed.ac.uk/works/poetry/lady.html> [2022.12.09.]
- 54 Az Edinburghi Egyetemen (**University of Edinburgh**) annak 1583-as elindulása óta oktatnak teológiát. A **New College**-ot 1843-ban hozták létre a Skót Szabad Egyház teológiai főiskolájaként (a Szabadegyház az 1843-as megalakulásakor elhagyta a Skót Egyházat). A New College-ot 1935-ben egyesítették az Edinburghi Egyetem teológiai karával, miután 1929-ben miután a Skót Egyház és az Egyesült Szabadegyház újra egyesültek. Lásd bővebben: <https://www.ed.ac.uk/divinity/about/history> [2022.12.16.]
- 55 Helyesen: *Paterson*. **James Alexander Paterson** 1851. június 20-án született. Édesapja Rev. Alexander Paterson volt. Tanulmányait Aberdeenben (ahol klasszika-filológiai tanulmányokat folytatott), illetve Oxfordban (Pembroke College) végezte. 1876-tól a héber nyelv és az ószövetségi írásmagyarázat professzora lett Edinburghban, a United Presbyterian College-ben, majd 1900-ban az edinburghi New College-ben lett a héber nyelv és az ószövetségi exegézis professzora. 1915-ben hunyt el. Lásd: <https://prabook.com/web/james.paterson/753452> [2022.12.10.]; Lásd még: <https://worldcat.org/identities/lccn-nr89000617/> [2022.12.10.]
- 56 **Glasgow, New Berrick** helyesen: **North Berwick, Stirling, Stornoway** Skóciában találhatóak, **Dublin és Belfast** Írországban. Kingstown okoz némi fejtörést, de valószínű, hogy Tóth Lajos **„Kingston, Fochabers, Moray”**-re

Azonkívül hazajövet útba ejtettem Oxfordot és Londont, az előbbi helyen a college-ket és azok könyvtárait, az utóbbin pedig a *British Museum*⁵⁷ nagyszerű gyűjteményeit tanulmányozhattam több napon keresztül.

Az 1908 decemberében az ekkor már idehaza dr. Antal Gábor püspök mellett titkári teendőket végző Pongrácz József barátomtól értesítés jött, hogy siessék haza, mert az egyik újonnan alapítandó missziói egyházba engem szemelt ki lelkésznek a püspök. Időközben Macwharrie is megnősült s így a férfi kísérő feleslegessé vált, elhatároztam hát hazajöveteletem. Útban hazafelé *Bodelschwingh*⁵⁸ neves belmissziói intézményét kerestem fel s ott egy héten keresztül tanulmányoztam a különböző intézeteket, sokat látva a szeretet áldott munkájából, végül Berlinen és Dresdán át Bethelből (bei Bielefeld) haza tartottam. Előbb azonban útba ejtve Komáromot a püspöknél szolgálattételre jelentkeztem. Mivel külföldre menetelem előtt a Barsi egyházmegyébe voltam bekebelezve, hazaérkezve annak esperesénél, *Patay Károlynál*⁵⁹ kértem beosztásomat.

Patay esperes 1908 decemberében a szolgálatra teljesen képtelen *Kiss Károly*⁶⁰ garamvezekényi lelkész mellé rendelt segédlelkésznek. Abban az időben Garamvezekényhez tartozott két leányegyház: Ágó és a később anyásított Zseliz. Garamvezekényi tartózkodásom elhatározó befolyással volt későbbi életemre. Itt ismerkedtem meg első feleségemmel, Mocsy Lajos ottani ügyvéd Jolánka leányával. Mocsy Lajos maga is előbb theológiát végzett Pápán, majd ugyanott elvégezte a jogi tanulmányokat is és ügyvédi oklevelet szerzett. A Barsi egyházmegye életében mint

gondolt, amely szintén Skóciában található. Látható, hogy MacWharrie-vel nagyobb távokat is bejártak a skót úr jachtján.

57 A **British Museum** alapjait 1753-ban fektette le Sir Hans Sloane brit orvos, a Royal Society elnöke, aki élete során több mint 80.000 növény- és állatpéldányt tartalmazó gyűjteményt, valamint nagyságrendileg 40.000 darabos könyvtárat, illetve kb 32.000 darabos érem- és medálgyűjteményt gyűjtött össze. A parlament 1753. július 7-i döntésével jóváhagyta a British Museum létrejöttét, mely 1759-ben nyitotta meg a kapuit a látogatók előtt. Lásd bővebben: <https://www.britishmuseum.org/about-us/british-museum-story/history> [2022.12.16.]

58 Az intézmény **Friedrich von Bodelschwingh** nevét viseli, aki 1831. március 6-án született Haus Markban, Tecklenburg közelében. Először Berlinben botanikát tanult, majd figyelme a gazdaság felé terelődött. Egy földesúrnál gazdasági felügyelőként dolgozott, majd 1854 őszén Bazelbe ment, hogy teológiát tanuljon. Tanulmányai alatt Erlangenben és Berlinben tanult, majd segédlelkészként a párizsi német ajkú gyülekezetben is szolgált. Párizsi évei alatt megházasodott, s négy gyermeke született, akiket azonban egymás után elveszített torokgyík következtében. Ebben a szenvedésben ismerte fel igazi élethivatását, hogy a szegények és fogyatékkal élők között végezze szolgálatát. 1867-től a Bielefeldben alapított epilepsziás betegek intézetének lett a vezetője, de az intézmény az évek alatt egyre csak fejlődött, míg aztán „az irgalom városa” a belmisszió legnagyobb intézményévé lett egész Németországban. Bodelschwingh 1910. április 2-án hunyt el, de az általa alapított szeretetintézmények tovább működtek és fejlődtek. Lásd: BÉKEFY LAJOS (2006): „*Németország legzseniálisabb koldusa.*” In: <https://zope.lutheran.hu/ujzagok/evelet/archivum/2006/11/103> [2022.12.09.]

59 **Patay Károly** a Bars vármegyei Szódón született 1860-ban. Tanulmányait Szódón, Selmechányán és Sárospatakon végezte. 1881-1883 között Nagypeszeken, Kiskálnán, Orosziban, Nagyodon és Alsóváradon végzett segédlelkészi szolgálatot. 1883-tól kezdve aztán rendes lekipásztor volt Alsóváradon, majd 1889-től nyugdíjazásáig Alsó- és felsőszecsei lekipásztor lett. 1906-1934 között a Barsi Református Egyházmegye esperese volt. Nyugdíjazását követően Kiskálnán élt. 1939 szeptemberében hunyt el. Felesége Klára Ilona volt. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 103-104.

60 **Kiss Károly** 1834. július 10-én született Garamszentgyörgyön. Édesapja Kiss István garamszentgyörgyi rektor, óvári preorans és jegyző, édesanyja Tóth Julianna volt. Tanulmányait Léván és Pápán végezte. Akadémikus rektor volt Csépen, később ugyanott segédlelkész, majd Pozbán adminisztrátor volt. 1867-1868-ban Nagypeszeken, 1868-1871 között Farnadon (a gyülekezet első lelkészeként!), 1871-1873 között Garaszentgyörgyön teljesített lekipásztori szolgálatot. 1873-1910 között garamvezekényi lekipásztor volt. Felesége Keller Krisztina volt. Emília lányuk (sz: 1871) később Nagy Sándor mohi lekipásztor második felesége lett. Kiss Károly 1910. augusztus 17-én hunyt el, 76 esztendőskorában. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 105-106.

világi egyén is nagy szerepet vitt, mint tanácsbírája, ügyésze és világi számvevője hosszú éveken keresztül szolgálta egyházát. Több gyermeke volt, akiket azonban felesége halála után felnőtt korban veszített el. Garamvezekényre kerülésekor két gyermeke volt: Aba jogszigorló, később ügyvéd és Jolánka, akinek megismerve meleg szerető lelkét 1910. április 24-én feleségül vettem.

Garamvezekényről közegyházi érdekből az esperes Nagysallóra helyezett helyettes lelkésznek. Ennek az egyháznak abban az időben társegyházai voltak Mezőkissalló és Hölvény. Az egyház békéjét a lelkészválasztás egészen felzavarta. A gyülekezet nagyobb része Czeglédi Sándor velikapiszanciai lelkészt akarta lelkészéne, míg egy töredék a volt esperes, *Juhász Pál*⁶¹ fia mellett, *ifj. Juhász Pál*⁶² mellett agitált. A béke helyreállítása és a megválasztott Czeglédi Sándor beiktatásának előkészítése volt a kötelességem. 1909. március 25-én rendeltetem Nagysallóba s május 9-én már a beiktatás példás rendben, nagy ünnepek között folyt le.

Nagysallóból a püspök 1909. május 16-ával már az újonnan alakult Zólyom központtal létesült missziói egyházba helyezett, illetve nevezett ki lelkipásztornak.⁶³ Ez a missziói egyház egész Zólyom vármegye területén lévő szórványokból, továbbá Bars vármegyéből Kőrmöcbánya és környéke, Hont vármegyéből pedig Selmezbánya és környékéből alakult. Az itt lakó református hívek összeírását *Sörös Béla*⁶⁴ losonci lelkész kezdte meg s az ő érdeme a szervezkedés munkájának megindítása. E munka derekas terhe mint új lelkészére reám várt. Isten megáldotta az itteni munkámat, mert rendelt mellém áldozatkész, lelkes munkásokat. Főgondnok Oláh Gábor máv. állomásfőnök volt, presbiterek pedig Salamon Ferenc zólyomi dohányraktári felügyelő, Kóczy János besztercebányai erdőigazgató, Simon Sándor kereskedelmi iskolai tanár, később miskolci kereskedelmi iskolai igazgató, Budai Ödön, Ince Kálmán besztercebányai tisztviselők, Bosznay

61 **Id. Juhász Pál** a Bars vármegyei Garamlőkön született 1848-ban. Édesapja Juhász András közbirtokos volt. Középfokú tanulmányait Léván, illetve Pápán, teológiai tanulmányait Pápán végezte. 1871-1873 között helyettes lelkipásztor volt Garamvezekényben. 1873-ban szentelték fel. 1873-1882 között Kissáróban, 1882-1908 között Nagysallóban teljesített lelkipásztori szolgálatot. 1895-1906 között a Barsi Református Egyházmegye esperese volt. Kétszer nősült: első felesége Bartha Etelka, a második pedig Vargha Katalin volt. 1908. július 19-én hunyt el 59 esztendőskorában. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 140.

62 **Ifj. Juhász Pál** Nagysallóban született 1885-ben. Lelkipásztori szolgálatot végzett 1909-től Nagypisanicán, majd Tasson, 1915-1939 között pedig Nagysallóban. Felesége Fehér Lídia volt, akivel 1925. november 25-én kötöttek házasságot. Juhász Pál azonban 1939-ben elhunyt, mindössze 54 esztendőskorában. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 151.

63 Itt említjük meg, hogy néhány esztendővel ezelőtt megjelent egy monográfia a hajdanvolt zólyomi gyülekezeti körzet történetéről. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2019): A zólyomi református missziói gyülekezeti körzet története. Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom. A disszertációból készült rövid összefoglaló pedig 2022-ben jelent meg, lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2022): A zólyomi református missziói gyülekezeti körzet története. In: STEINBACH JÓZSEF (2022, KIADÓ): Trianon 102. Tanulmányok. Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa, 156-168.

64 **Sörös Béla** 1877. március 14-én született Sörös Géza nemespécselyi lelkipásztor és Mórocz Lilla gyermekeként. Középfokú tanulmányait Pápán és Veszprémben, felsőfokú – teológiai – tanulmányait Kolozsváron, Pápán, Budapesten és Edinburghban végezte. 1901-ben a Királyi Országos Gyűjtőfogház lelkipásztora. Különböző lelkipásztori szolgálatok után 1905-től kezdve a losonci gyülekezet lelkipásztora volt. A losonci gyülekezet vezetése mellett szervezte a zólyomi, a balassagyarmati és salgótarjáni gyülekezeteket is. A csehszlovák hatóságok többször is letartóztatták, sőt, egy alkalommal hat hónapig vizsgálati fogságban is volt. Nagy szerepe volt a losonci teológia életre hívásában, melynek aztán 1925-1939 között igazgatója, illetve tanára is volt. 1938-1939 között a Dunáninneni Református Egyházkerület püspöke volt. Lásd: KRÁNITZ ZSOLT (2013): „*A késő idők emlékezetében éljenek...*” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943). Pápai Református Gyűjtemények, Pápa, 202-205.

Dezső zólyombrézói főmérnök, *Bartha Béla*⁶⁵, *Muzsnay Géza*⁶⁶, *Kövessy Ferenc*⁶⁷ selmecebányai erdészeti főiskolai tanárok, Gergely János körmöcbányai máv raktárnok voltak, mind megannyi lelkes világi munkatárs. Isteni tiszteletet először csak Zólyomban a Mátyás király idejében épült vár egyik termében tartottunk, mit a Műemlékek Orsz. Bizottsága egy időre használatra átengedett. De csakhamar isteni tiszteletet tartottam több helyen is. Bizonyos központokat szerveztem meg, így Besztercebányán minden hónapban, Selmecebányán, Körmöcbányán, Zólyombrézón egy évben 4-5-ször tartottam istentiszteletet, majd nyáron még a fürdővendégek kérésére Szliács és Borosznószentandrásón tartottam hétköznapon istentiszteletet. Munka adódott bőven. Még több lett, mikor a zólyomi hívek felbuzdulva ottan templomépítés megvalósítását tették programjukká. Maguk áldozatkészsége mellé országos gyűjtést indítottunk, felhasználva minden forrást, amely e cél elérésénél számításba jöhetett. 1912-ben már oly összeg állott rendelkezésre, hogy a templomépítés komoly stádiumba jutott. A hiányzó pénzt a lelkész, főgondnok és Kócsy János presbiter személyes kezessége mellett a besztercebányai takarékpénztárnál vettük fel. A templomtervet *Peyersberger Alajos*⁶⁸ besztercebányai építész készítette és *Schmidl Sándor*⁶⁹ losonci építész kivitelezte. Az építésnél a templom mellett lelkészlakást és több egy- és kétszobás lakásból álló bérlakást is építtetett az egyház. Az egyetemes egyház jelentős segítségekkel jött támogatásunkra s csak ennek a nagy felbuzdulásnak és áldozatkészségnek köszönhető, hogy az épület 1912. év végére készen állott. 1913-ban a belső berendezésről, harangokról és orgonáról történt gondoskodás. A harangokhoz fémet a bécsi hadügyminisztérium engedélyezett, az orgonát

65 **Bartha Béla** 1861. október 27-én született Fülesden. Sárospatakon és Budapesten tanult jogot, majd Eperjesen, Sárospatakon, Debrecenben és Selmecebányán volt jogtanár. Tiszafüreden hunyt el 1914.január 26-án. Lásd: MAGYAR ÉLETRAJZI LEXIKON. Online érhetősége: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/bartha-bela-74973/> [2022.12.10.]

66 **Muzsnay Géza** Kercsedden született 1865 augusztusában. Selmecebányán végzett az Erdészeti és Bányászati Akadémián (1886), majd a lippai főerdőhivatal munkatársa lett. 1890-tól Budapesten minisztériumi állásban volt, 1891-ben megbízták a zsarnócai erdőrendezés vezetőjével. 1901-ben Kolozsvárra került, 1905-ben Budapestre, majd 1906-1911 között a selmecebányai Bányászati és Erdészeti Főiskola tanára volt. Innen a zsarnócai erdőhivatalhoz került, ahonnan 1918-ban nyugdíjba vonult. Aradon hunyt el 1935. november 19-én. Lásd: MAGYAR ÉLETRAJZI LEXIKON, online elérhetősége: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09732/10871.htm> [2022.12.10.]

67 **Kövessy Ferenc** 1875. március 18-án született a Bihar megyei Érolasziban. Többek között Debrecenben és Budapesten tanult, először okleveles gazda végzettséget szerzett, majd szőlészettel foglalkozott. Párizsi tanulmányútja alkalmával megragadta a tanulás lehetőségét, s 1900-ban a Sorbonne Egyetemen fizikai, matematikai, kémiai előadásokat hallgatott, majd majd 1901. január 17-én botanika-zoológia-geológia témakörökből elnyerte a „*Doctor ès sciences de l'Université de Paris*” fokozatot. Hazatérve 1901-1904 között a Pázmány Péter Tudományegyetemen fizika-matematika-kémia szakot szabályszerűen lehallgatta. 1904 őszétől kezdve tanított Selmecebányán, ahol éppen akkor alapítottak botanikai tanszéket. Az iskola Sopronba kerülése után nagy erővel kezdte meg tanszékének újjászervezését immáron Sopronban. 1933. február végén nyugdíjazták. Ezt követően Budapesten, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen dolgozott. Horthy Miklós kormányzó ugyanis 1934. július 18-i hatállyal a JNMGE Mezőgazdasági és Állatorvosi Kar Mezőgazdasági Osztályán a a Növényélet- és Kórtani Tanszékre nevezte ki nyilvános rendes egyetemi tanárrá, s megbízta a tanszékvezetői feladatok ellátásával. 1945. január 13-án hunyt el, súlyos betegség következtében. Lásd az életéről nemrég megjelent művet: BARTHA DÉNES (2009): Kövessi Ferenc (1875-1945) élete és munkássága (Erdésznyagjaink arcképcsarnoka 21.). Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Sopron.

68 **Peierberger** (vagy Peyerberger) **Alajos** okleveles építész, vasbeton tervező és építési vállalkozó volt Besztercebányán. Lásd: BETONSZEMLE. Cement, cementáru, műkö, beton és vasbetonépítmények közlönye. II. évf. 4. füzet (1914.április 1.), 2.8.

69 **Schmidl Sándor** zsidó származású losonci építész volt. Munkái között (építés, vagy restaurálás-kivitelezés) találunk zsinagógát, de evangélikus és református templomot is. Lásd: <https://ma7.sk/tajaink/a-holokauszt-aldozataira-emlekeztek-losoncon> [2022.12.10.]; lásd még: Evangélikus Lap, 4. évf. 34. szám (1914. augusztus 22.), 5 (salgótarjáni ev. templom restaurálása).

Süttő István rimaszombati ügyvéd készítette, míg a szószerket és úrasztalát Oláh Gábor főgondnok adományozta feleségével együtt. A templom felszentelés 1913. szeptember 13-án volt, amit dr. Antal Gábor betegeskedése mellett is maga végzett és ez ünnepség felejthetetlenül vésődött be úgy az újonnan szervezett gyülekezet, mint a felvidéki magyarság emlékébe.

A lelkeszt e testet lelket igénybe vevő munka mellett fájdalmas veszteség érte. Felesége, aki maga is tevékeny részt vett a templomépítés áldozatos munkájában, megfázva 1912. augusztus 28-án Garamvezekényen meghalt, hátrahagyva tizennégy hónapos kisfiát, Gábort. Azután csak kisfiamban és a munkában kerestem vigasztalást. Súlyos nehéz évek voltak azok amik elkövetkeztek. Fiam egyelőre nagyapjánál maradt Garamvezekényen, magam pedig vállaltam munkát szinte erömön felül. Végeztem a vallásitanítást Zólyom mellett Selmecebányán, Besztercebányán, Körmöcbányán az iskolatípusok legkülönbözőbb fajtáinál, sőt 1912-től az első világháborúig vállaltam az angol nyelv tanítását is a *selmecebányai erdészeti és bányászati főiskolán*⁷⁰ az önként jelentkező hallgatók részére. Emellett magam végeztem az összes funkciókat a missziói egyház minden részében. Megtörtént, hogy nem egyszer az úton kaptam az értesítést, hogy az egyház valamelyik távol eső részében temetést vagy egyéb funkciót kellett végezni mennem. Így igyekeztem szétszórva élő híveimet minél erősebben egyházunkhoz kapcsolni. Minden részen voltak megbízható és a lelkeszettel együttérző híveim, akik állandóan értesítettek a lelkeszi szolgálatot igénylő munkákról, az újonnan érkező vagy érkezett hívekről, szóval minden változásról. Elgondolva ezt nem kis munka volt, mely testét-lelkét igénybe vette a lelkesznek.

Az 1914-ben a besztercebányai hívek is felbuzdulva a zólyomi hívek áldozatkészségén, no meg kihasználva azokat a kedvező körülményeket, amik ott adódtak, szintén imaház építésének gondolatával kezdtek foglalkozni.⁷¹ Minden simán ment volna is, de ez áldott munkát megzavarta az első világháború. Sikerült a gondolatnak megnyerni Kóczy János erdőigazgatót, és Zólyom vármegye új főispánját, a református *dr. Darányi Kálmánt*⁷² és a kincstár rendezés alatt álló

70 Selmecebányán 1735-ben alapítottak bányászati-kohászati tanintézetet, melyet Mária Terézia 1770-ben akadémiai rangra emelt, így jött létre a világ első bányászati felsőoktatási intézménye. 1846-ban hozzákapcsolták az 1808-ban alapított erdészeti tanintézetet is. Az 1867-es kiegyezés révén magyar állami felsőoktatási intézménnyé vált, melynek vezetőjét 1874-től az akadémiai tanács választotta. 12 bányászati-kohászati, illetve 3 erdészeti tanszékkal működött. A 19. század végén nagyszabású fejlesztések indultak az intézményben. 1904-ben főiskolává szervezték át, amely onnantól fogva már 20 tanszékkal működött (ekkortól már nem nevezték „akadémiának”). A vesztes első világháború megpecsételte az intézmény sorsát: Selmecebányáról 7000 magyar értelmiségi ment el. Több hónapos bizonytalanságot az intézmény 1919 tavaszán Sopronba települt át. Lásd: <https://trianon.nhmus.hu/hu/vandorlo-intezmenyek/selmecebanyai-banyaszati-es-erdeszeti-akademia> [2022.12.02.] Lásd még Sági Éva nemrég megjelent tanulmányát: SÁGI ÉVA (2019): A bányászati és erdészeti főiskola áttelepülése Selmecebányáról, 1918-1919. In: GERUNDIUM EGYETEMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK, 10. évf. 2. szám (2019/2.), 62-79.

71 Az imaház létesítésének céljaira felekezeti különbség nélkül többen is pénzt adományoztak. A körzeten belül Besztercebányán volt a legvirágzóbb a hitélet. 1918. július 5-én Patay Károly esperes látogatása alkalmával közgyűlést is tartottak, melyen önállóvá váltak, s így megszűntek a zólyomi gyülekezet „fiokegyházközségeként” működni. Az őszi egyházkerületi közgyűlésen pedig jóváhagyták a presbitérium alakításáról szóló határozatukat. Sajnálatos módon ez a virágzó gyülekezet rendkívüli módon megszenvedte a világháború végét. Lásd: SARKÓZI GERGELY ANTAL (2019): A zólyomi református missziói gyülekezeti körzet története. Calvin J. Teológiai Akadémia, Komárom, 83-84. (II.3.6. fejezet)

72 **Darányi Kálmán** 1886 márciusában született Budapesten. Jogi tanulmányait követően 1909-ben Pest vármegyében teljesített szolgálatot, majd 1910-1917 között Fogaras vármegye főjegyzője, majd Zólyom vármegye főispánja lett. 1920-ban Komárom vármegye főispánja, és Győr város kormánybiztosa majd főispánja, 1923-ban Moson vármegye, 1924-ben Győr-Moson és Pozsony egyesített vármegyék, valamint Győr város főispánja volt. 1928-1935 között a miniszterelnökség politikai államtitkára, majd 1935. január 9-én a Gömbös-kormány földművelésügyi minisztere lett. 1936. október 10-én, a földművelésügyi tárcát megtartva átvette a kormány vezetését. 1938. május

ingatlanából egy telket szemeltünk ki az új imaháznak. Isten másként döntött, e tervünk nem sikerült a ránk zúdult zavaros idők miatt, de ráterelte figyelmünket Darányira, kiből később egyházi és politikai életünk egyik vezető embere lett, többek között a pápai református kollégium lelkes világi főgondnoka is.

Közben a lelkész életében is újabb változás állott be. Az eltávozott feleség helyébe újabb társat rendelt Isten *dr. Bitzó Sarolta*⁷³ besztecebányai felsőbb leányiskolai tanárnőben, aki néh. *Bitzó Géza*⁷⁴ nagykőrösi származású budapesti rajztanár és jó nevű festőművész és Hamar Ilona leánya volt, és *Hamar István*⁷⁵ budapesti theol. akadémiai tanár unokahúga, valamint Pataky Dezső kiskunhalasi gimn. igazgató, majd ottani egyik lekipásztornak szintén unokahúga. Tehát maga is ároni családból származott.

Házasságaimból négy gyermekem származott. *Gábor*⁷⁶, aki 1911. június 15-én született Mocsy Jolánkától, Zólyomban, *Sarolta*⁷⁷ dr. Bitzó Saroltától 1916. augusztus 8-án Zólyomban, ugyancsak

13-án lemondott miniszterelnökségéről. 1939. december 5-én a képviselőház elnökévé választották. 1939. november 1-jén Budapesten elhunyt. Lásd: MAGYAR ÉLETRAJZI LEXIKON, online elérhetősége: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/d-750BB/daranyi-kalman-75106/> [2022.12.10.]

- 73 **Bitzó Sarolta** magyar-német szakos tanárnő, bölcsészdoktor, Kiskunhalason született 1885. május 12-én. Édesapja Biczó Géza rajztanár-festőművész, édesanyja Hamar Ilona volt. Édesapja szorgalmazta, hogy Ilona nevű lánytestvérével együtt továbbtanuljon. 1895-ben a Zirzen Janka-féle Intézetben tanult. Tanított Trencsénben, Mezőtúron, majd 1909-ben – nők között elsőként – bölcsészdoktorátust szerzett. Mezőtúrról 1914-ben átkérte magát Besztecebányára, az állami felsőbb leányiskolába. 1915-ben ment férjhez Tóth Lajoshoz, akitől három gyermeke született. 1919. szeptember 1-jétől a Veres Pálné-féle leányközépiskolában-, majd 1924. szeptember 1-jétől az állami Mária Terézia Leánygimnáziumban tanított. 1935-től az Erzsébet Nőiskolában végzett oktatói tevékenységet egészen 1941. április 1-jei nyugdíjba meneteléig. 1965-ben hunyt el. Lásd: TÓTH SAROLTA (1995): Dr. Bitzó Sarolta leánygimnáziumi tanárnő élete és munkássága 1885-1865. Kézirat. DREKK. O.1795.3. 1-6 oldalak (2. oldal lappang!). *Köszönöm Szigyártó Gyöngyi írásbeli közlését is!*
- 74 **Biczó Géza** Nagykovácsán született 1853. február 20-án. 1871-től az Országos Magyar Királyi Mintarajz-tanoda és Rajztanár-képezde hallgatója volt, majd 1875-1885 között a Kiskunhalasi Református Liceumban tanított. Később a Barcsay utcai Főgimnázium (1922-től Madách Imre Gimnázium) tanára lett. Abban az időben szinte egyedülálló módon két lányának felsőbb iskolai továbbtanulását szorgalmazta. Kiskunhalasi éve alatt nevét „Bitzó”-ként írta (később a „cz” maradt az általános), Sarolta lányát így anyakönyvezték, s ő megtartotta ezt az írásmódot. Biczó Géza 1907. november 4-én hunyt el Budapesten. Lásd: FÁBIÁN DÉNES ZOLTÁN (2019): Biczó Géza festőművész-rajztanár 1853-1907. (Thorma János Múzeum könyvei 44.) Thorma János Múzeum, Kiskunhalas.
- 75 **Hamar István** Kísszentmártonban született 1867. december 18-án. Elemi iskoláját szülőhelyén végezte, gimnáziumi tanulmányait Kiskunhalason (1886), teológiai tanulmányait Budapesten végezte (1890). A következő tanévet Edinburghban töltötte, majd 1891 őszén Budapesten lett hittanoktató. 1894-től püspöki titkár, 1896-ban helyettes-, 1897-ben (magántanári vizsgája megszerzése után) rendes tanárrá választották a budapesti teológia Öszövetségi Tanszékére. Sokáig felügyelte a Ráday könyvtárt, valamint az egyházkerületi levéltárat is. 1931-ben ment nyugdíjba. Budapesten hunyt el, 1933. augusztus 11-én. Lásd: ZOVÁNYI JENŐ (1977): Egyháztörténeti lexikon (szerk.: Ladányi Sándor). MRE Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 239.
- 76 **Tóth Gábor** (Zólyom 1911 – Maryland 1973) a budapesti Műszaki Egyetemen szerzett gépészmérnöki végzettséget, először a Ganz-MÁVAG Vagon- és Gépgyárban, majd a veszprémi Lőszerművek mérnökeként kezdte meg pályafutását. Török Judittal 1938-ban kötött házasságából három fia született: András (1940), Gábor és Lajos (1942). A II. világháborús események alakulása miatt 1945-ben a család külföldre menekült, majd hosszú vándorlás után 1952-ben értek partot az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a leszármazottak jelenleg is élnek. (Szigyártó Gyöngyi írásbeli közlése)
- 77 **Tóth Sarolta** (Zólyom 1916 – Budapest 2016) magyar-német szakos tanárnő. Pályafutását a református egyház budapesti Baár-Madas Leánynevelő intézetében kezdte, majd a Nyelvtudományi Intézet munkatársa, 1954-től 1980-as nyugdíjba vonulásáig az Akadémiai Kiadó felelős szerkesztője volt. Szigyártó Györggyel, akivel - 1943-ban egy tanítványának nyári korrepetálása során ismerkedett meg 1944 szeptemberében kötött távházasságot. Házasságukból két leánygyermek született: Gyöngyi 1948-ban és Ilona 1949-ben, amely évben házasságukat felbontották. (Szigyártó Gyöngyi írásbeli közlése)

tőle 1920. június 22-én Budapesten *Sándor*⁷⁸, és 1922. szeptember 20-án Budapesten *Piroska*⁷⁹. Gábor gépészmérnöki oklevelet szerzett s előbb a budapesti Ganz gyárban, majd a veszprémi Lőszerműveknél volt állásban, a második világháború alatt nyugatra menekült. Felesége Török Judit. Három gyermeke van: András, Gábor és Lajos, az utóbbiak ikrek. Sarolta középiskolai tanári oklevelet szerzett, egy ideig a budapesti *Baár-Madas leánynevelő intézetben*⁸⁰ végzett segédtanári munkát, majd feleségül menve Szigyártó Nagy György marosvásárhelyi árvaszéki ülnökhöz, aki két esztendei hadifogság után Oroszországból hazakerülve Budapesten nyert alkalmazást. Piroska, az Orsz. Földhitelintézet tisztviselőnöje, Sándor szintén gépészmérnöki oklevelet szerezve a budapesti Ganz gyárnál van alkalmazásban.

Fordulatot idézett elő életünkben az első világháború. Az amúgy is nagy területen végzett munka mellé újabb kötelezettséget rótt ez. Besztercebányán állandó katonaság lévén ezek lelkigondozása is rám hárult. Most e katonaság száma felszaporodván fokozott munkát kellett végezni. Csakhamar hozzájött a betegek és sebesültek gondozása is. Ezek vigasztalása, majd a halottak eltemetése oly terhet jelentett, amit egyedül nem tudtam elvégezni. Előbb ilyen szolgálatra jelentkezett theologusok jöttek segítségre (*Kirner Bertalan, Fábián*⁸¹), majd egy rendes tábori lelkészt küldtek Besztercebányára *Kövy Árpád*⁸² losonci vallásoktató lelkész személyében, akivel azután megosztva a munkát ketten végeztük e terhes szolgálatot.

78 *Tóth Sándor* 1920. június 22., Budapest, - 2007. április 4., Budapest. 1938-ban érettségizett a Lónyay Utcai Református Gimnáziumban, majd 1947-ben szerzett gépészmérnöki diplomát a Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen. 1949. november 19-én megházasodott, felesége Kozma Sára (1928. augusztus 19., Vál - 2008. december 5., Budapest) – Kozma Károly váli református lelkész leánya, Kozma Géza tiszakálmánfalvi, majd maradéki református lelkész unokája. Egyetlen gyermeke az 1953. november 15-én született Sára lánya, biológus, genetikus. (Dr. Tóth Sára írásbeli közlése)

79 *Korsós Józsefné Tóth Piroska* Budapesten született, és a zuglói Erzsébet Nőiskolában (ma Teleki Blanka Gimnázium) érettségizett 1940-ben. Továbbtanulását édesanyja nem támogatta, így 1941-től az Országos Földhitel Intézetben dolgozott annak megszűnéséig. 1951-ben ment feleségül Korsós Józsefhez, aki a Ludovika Akadémián végzett vezérkari százados volt, de a háború után csak úthengergépészként kapott munkát. Apósa befogadta őket a zuglói, Columbus utcai szülői házba, ahol egészen Korsós József haláláig éltek boldog életüket. Két fiuk született, Gábor (1955) és Zoltán (1958). Tóth Piroska nővére Tóth Sarolta halála (2016) után költözött kisebbik fiához Baracskára, ahol jelenleg is él, idén töltötte be a századik életévét. Négy unokája és három dédunokája van. (Dr. Korsós Zoltán írásbeli közlése)

80 **Baár-Madas Református Leánynevelő Intézet**ként indult Budapesten 1907-ben a két alapítványtevő, Baár János és Madas Károly alapítványainak jóvoltából (mindketten kikötötték, hogy az intézménynek viselnie kell a nevüket). Az intézmény az 1952-es államosításig működött. Az intézmény 1990-ben indult újra immár koedukált iskolaként, Budapesti Református Gimnázium néven a Baár-Madas és a Lónyay utcai Református Gimnázium jogutódaként. 1993-tól kezdve újra „Baár-Madas”-néven működik az intézmény mind a mai napig. Lásd bővebben: SZABÓ ELŐD (2001): Cseresznyevirág. A Baár-Madas története 1907-1952. Budapest. Illetve lásd: <https://egykor.hu/budapest-ii-kerulet/baar-madas-reformatus-gimnazium/4001> [2022.12.11.]

81 **Kirner Bertalan** békési, **Fábián Sándor** pedig beregi segédlelkész volt. Lásd: PATAY KÁROLY (1915): A Barsi Református Egyházmegye 1915. augusztus 24-én tartott közgyűlése elé terjesztett esperesi jelentés. Hermes Nyomda, Léva, 12. 10-11.

82 **Kövy Árpád** 1887. április 3-án Budapesten született. Édesapja Kövy Zsigmond, édesanyja Horváth Mária volt. Gimnáziumi és teológiai tanulmányait egyaránt Budapesten végezte. 1914-1945 között Losoncon teljesített lelképásztori szolgálatot, közben a Losonci Református Teológiai Szemináriumban a görög nyelvet oktatta. 1941-ben a drégelypalánki egyházmegye tanácsbírájává választotta. 1945 augusztusában családjával együtt kiutasították a Felvidékről. Szeptembertől Diósjenőn szolgálhatott, majd ezt követően haláláig Városlődön szolgált, ellátva a kislódi reformátusok gondozását is. 1947. november 13-án hunyt el vérmérgezésben. Első feleségét Deák Jankának hívták, 1914-ben kötöttek házasságot. Egy lányuk született, majd elváltak. Második felesége Párducz Erzsébet volt, akit 1923-ban vett el. Ebből a házasságából három gyermek született. **KÖVY ZSOLT** (2006): Egyház és társadalom. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa, 71-78. Lásd még: **KRÁNITZ ZSOLT** (2013): „A késő idők emlékezetében éljenek...” A Dunántúli Református Egyházkerület lelkészi önéletrajzai (1943), 197-199.

A világháború teljesen szétrombolta egyházam kereteit. Híveim főleg állami alkalmazottak lévén (vasutasok, katonák, tanárok, tisztviselők stb.) állásukból elmozdítva egymás után hagyták el vagy utasították ki eddigi helyükről. Ez lett a sorsa feleségemnek is, aki továbbra is megmaradt a besztercebányai leányiskolában tanárnőnek, de a világháború után őt is a „magyar állam rendelkezésére bocsátották”. Ezzel megélhetésünk is bizonytalan alapokra jutott. Istentiszteleteket már csak Zólyomban és Besztercebányán tarthattam, ott is már nem az én volt híveimnek, hanem a még ott élő, más vallású egyénekből, a magyarokból gyűltek össze. Lassan ezek is elmaradtak, illetve utolérte őket is a kiutasítás végzete. Órák adásából tengettem életünket. Azok a szülők, akik eddig magyar iskolákba járatták gyermekeiket, magán úton taníttatták gyermekeiket, hogy évük el ne veszítsék. Bizonytalan és nehéz munka volt ez. Közben feleségem is, hogy el ne veszítse nyugdíjba beszámítható eddigi szolgálati éveit, Budapesten szolgálattételre jelentkezett, s ott előbb a *Veres Pálné-féle intézetben*⁸³, majd az *Andrássy úti leánygimnáziumban*⁸⁴, végül pedig az *Erzsébet Nőiskolában*⁸⁵ végzett nevelői munkát. Ezzel azonban családuknak széttépdött, illetve mutatta az egész család jövőbeni elhelyezkedésének útját.

A cseh hatóság szemében kezdtem szálka lenni magam is. Házkutatásokkal, jelentkezésekkel molesztáltak, fegyvereket kerestek nálam, ha távol voltam azután kutattak, hogy hol jártam. 1919. június 8-án rövid időre a vörös katonák, illetve a besztercebányai 16-osak a székelyhadosztállyal együtt visszafoglalták többek között Zólyomot is. A Zólyom körüli harcokban elesett egy vörös csendőr, aki református volt s eltemetésére a vezetőség engem kért fel. Nagy tömeg előtt kellett beszélnem a városi iskola udvarán felállított ravatal mellett. Minden szavamra vigyáztam, de mégis az, hogy beszéltem, elég ok volt a későbbi kellemetlenségekre, melyeknek vége az volt, hogy onnan, ahol egy egész életre szóló programot építettem fel s arról a területről, hová annyi sok szál fűzött, hisz magam is a Felvidéken születtem, kiutasítottak.

Ezek után feleségemhez jöttem Budapestre családommal együtt 1920. május 1-jén. Feleségem távolléte alatt velünk élő *napamasszonyom*⁸⁶ vezette háztartásunkat és viselte gondját két kis gyermekemnek. Most megint mindnyájan együtt voltunk. Szolgálattételre Budapesten jelentkeztem.

83 **Veres Pálné** (sz. Beniczky Hermin) által alapított iskola az Országos Nőképző Egyesület tanintézete 1869. október 17-én nyílt meg Budapesten egy osztállyal és 12 tanulóval. 1894-ben kapott az iskola nyilvánossági jogot. Első igazgatója Gyulai Pál volt. Az iskola ma is működik Veres Pálné Gimnázium néven. Lásd: <https://vpg.hu/?q=iskolank-tortenete> [2022.12.10.]

84 Az intézmény Budapesten működött, az V. majd VI. kerületben, először mint „m. kir. áll. felsőbb leányiskola (1875-1905 között), és leánygimnázium (1905-1921 között), majd „**m. kir. áll. Mária Terézia felsőleányiskola és leánygimnázium**” néven működött 1921–1923 között, később csak leánygimnáziumként (1923–1946 között). 1946-tól kezdve „budapesti VI. kerületi állami Varga Katalin általános leánygimnázium” néven folyt benne oktatás egészen 1961-ig, ekkortól gimnáziumként működött tovább 1970-es megszűnéséig. Helyén később szakközépiskola nyílt, 1979-től a Pesti Barnabás Élelmiszeripari Szakgimnázium és Szakközépiskolának ad otthont az épület (Andrássy út 63-65). Lásd: <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-ZGpLZmdURDd2bUp6WmZoejlUejM5Und1aFpCNWRXTDFwY0lYZFRJcjFsdz0> [2022.12.10.]

85 Az **Erzsébet Nőiskola** elődjét, mint az elemi iskolák tanítónőinek képzésére szolgáló intézetet 1869-ben nyitották meg. 1872-ben bővítették a képzésüket t a felsőbb nép- és polgári iskolai pedagógusok képzésével, valamint átköltöztek az Andrássy-úton számukra épített épületbe, ahol 1902-ig folyt az oktatás. 1902-ben átköltöztek az István-út (ma: Ajtósi-Dürer sor) és a Hermína-út sarkára, már az 1898-as nevet használva: Erzsébet Nőiskolaként. 1918-tól az épületben Polgári iskolai Tanárképző Főiskola, 1928-tól leányliceum, 1934-től leánygimnázium 1946-tól Teleki Blanka Gimnázium működik az épületben. Lásd: <https://egykor.hu/budapest-xiv--kerulet/erzsebet-noiskola-teleki-blanka-gimnazium/3532> [2022.12.10.]

86 *Napamasszony* = anyós. Lásd: <https://elfelejtettzavak.blogspot.com/2014/10/napamasszony.html> [2022.12.10.]
Tóth Lajos anyósa, Bitzó Sarolta édesanyja Hamar Ilona volt.

Előbb a *dr. Sebestyén Jenő*⁸⁷ budapesti theol. tanár által holland mintára megszervezni próbált református politikai szövetségnél találtam alkalmazást, de csak hamar meggyőződtem arról, hogy ily irányban való munkálkodás nem nekem való, mivel semmiféle politikai adottságom nincsen, de még beláttam azt is, hogy ilyen irányú szervezkedésnek nincs jogosultsága nálunk, mert híveink jó része már egyéb politikai irányoknál helyezkedett el. Közben a nemrégiben külön alakult Józsefvárosi gyülekezetben, melynek lelkipásztora id. *Szabó Aladár*⁸⁸, a magyar belmisszió atyja nagykorú leányának halála miatt lelkileg megrendülve nem tudott végezni semmi szolgálatot, végeztem igehirdetést és temetéseket. Szeptemberben hitoktatás végzésére jelentkeztem a budapesti egyháznál és mint újonnan jöttnék Budapest legrendezetlenebb területén, az Újpesttel határos Tripolisnak csúfolt részen elemi iskolákban végeztem vallásitanítást. Ez időmet és szervezetemet nagyon igénybe vevő munkát azonban csakhamar felcseréltem a Keresztes Samu által, ki a zuglói gyülekezet lelkipásztora volt, felajánlott segédlelkészi állással. Családom is e részen lakván itt vállaltam az igehirdetést és vallásitanítást. Principálisom jólelkű ember volt, de kissé nehézkes s az egyre jobban szétágazó és követelőleg felmerülő munkát már kora miatt nemigen vállalta. Beláttam, hogy ezt az ideiglenes munkát más végleges munkával kell felcserélnem.

E közben megürült a pápai református theologiai akadémián az ótestamentumi tanszék, melyet előbb Czeglédi Sándor, volt nagysallói lelkész töltött be s innen a győri gyülekezet lelkészi állására választott meg, majd *Kállay Kálmán*⁸⁹ előbb bukaresti lelkész, majd konventi titkár töltött be, de innen ő is távozott, a debreceni lelkészképző intézetbe hivatott meg⁹⁰. Az 1921 őszen tartott egyházkerületi közgyűlés tekintettel arra, hogy egész theologiai tanulmányaim alatt mindig szívesen foglalkoztam e tudományokkal, sőt külföldi tanulásaim alatt határozottan ennek szenteltem időmet,

87 **Sebestyén Jenő** Csuzán született 1884. június 8-án. Gimnáziumi tanulmányait Gyöngyösön, Zomborban és Kecskeméten (1902), teológiai tanulmányait Budapesten végezte (1906). Ezt követően rövid ideig budapesti segédlelkész lett, majd 1910-ig Utrechtben folytatta tanulmányait. Hazatérése után hittanoktató lett Budapesten, közben 1910-ben teológiai magántanári fokozatot, 1917-ben pedig bölcsészdoktorátust szerzett. Ennek okán 1918-ban a budapesti teológia elméleti teológiai tanszékére kapott kinevezést. Teológiai tanévként 1947-es nyugdíjba vonulásáig tevékenykedett. 1950. június 2-án hunyt el Budapesten. Lásd: ZOVÁNYI JENŐ (1977): Egyháztörténeti lexikon, 535-536.

88 **Szabó Aladár** (id) Tácon született 1860. december 12-én. Elemi iskolai tanulmányait Polgárdiban és Dégen, a gimnáziumi tanulmányait Pozsonyban és Pápán végezte. Érettségi után egy évig otthon volt, majd teológiai tanulmányait Budapesten, valamint egy rövid időszak erejéig Sárospatakon folytatta. Néhány hónapot Edinburghban tartózkodott, majd hazatérve Budapesten hittanoktató, majd kőbányai káplán volt. 1888-tól helyettes tanárként működött a budapesti teológián, majd miután 1891-ben bölcsészdoktorátust szerzett, rendes tanárrá választották. 1905-től 1938-ig, nyugdíjba meneteléig budapesti lelkipásztor volt. Eztán Gödöllőre költözött, ahol 1944. április 26-án elhunyt. A magyar belmisszió terjesztésének nagy alakja volt. Lásd: ZOVÁNYI JENŐ (1977): Egyháztörténeti lexikon, 561-562.

89 **Kállay Kálmán** Pozsonyban született 1890. október 11-én. Édesapját Kállay Ferencnek hívták. Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. Teológiai tanulmányait Pozsonyban, Utrechtben és Pápán végezte. 1914-től Hontfüzesgyarmaton helyettes-, majd Bukarestben hitoktató lelkipásztor volt. Tábori lelkészi szolgálatot is vállalt, majd 1917-től Kórógyon szolgált. 1920-1921-es tanévben a pápai teológián tanított az Öszövétségi Tanszéken (ugyanitt előzőleg magántanári vizsgát is tett). 1922-ben Budapesten bölcsészdoktorátust, 1926-ban Debrecenben teológiai doktorátust szerzett. 1923-tól kezdve a debreceni teológián tanított. Az Ótestamentumi Fordítóbizottság munkájában, annak elnökeként tevékenyen részt vett. 1959. július 14-én hunyt el Debrecenben. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): Adatok a Pápai Református Teológiai Akadémia Szentírás-magyarázati Tanszékének történetéhez, 66-67.

90 Kállay először nem Debrecenbe ment, hanem konventi titkár lett, közben az 1922-1923-as tanévben a héber nyelv előadója volt a budapesti teológián. A debreceni lelkészképző intézetnek 1923-ban lett tanára. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): Adatok a Pápai Református Teológiai Akadémia Szentírás-magyarázati Tanszékének történetéhez, 66.

megválasztott e tanszékre azzal, hogy egy éven belül megszerzem e szakból a theologiai magántanári képesítést is.⁹¹ Theologiai magántanári vizsgámat Mikeás könyvéről írt izagogikai és exegetikai dolgozatom alapján 1921 júniusában tettem le és ezzel véglegesítem feltételének eleget tettem.⁹² 1931 júniusában a debreceni gr. Tisza István tudományegyetem hittudományi fakultásán az ószövetségi tudományokból a páskháról⁹³ írt tudományos dolgozatom alapján summa cum laude doktori fokot szereztem. Theologiai tanárkodásom alatt Pápán két ízben és pedig 1926/27–1928/29 és 1938/39–1940/41 években a főiskolai igazgatói tisztet is elláttam. 1923–1940-ig felügyelője voltam a főiskolai nyomdának, ugyanezen időtől egészen 1944 végéig vezettem a Dunántúli Protestáns Lapnak, mint a kerület hivatalos lapjának kiadóhivatalát s 1940 őszén pedig az egyházkerületi közgyűlés megbízott az egyházkerületi és főiskolai gazdasági tanácselnöki tisztjével. E tisztemben vezettem a kollégiumi építkezés új szárnyának építését, majd pedig a Nőnevelő Intézet új ebédlőjének felépítését, valamint az ott tervbe vett egyéb építkezéseket is vezetni kellett volna, de ezt a második világháború lehetetlenné tette.

E második világháború után intézeteinknél minden romokban hevert, az újból való építés és helyreállítás vált szükségessé. Ebben az idegfeszítő munkában a demokratikus irányzat jelszava alatt felülemelkedett értéktelen elemek részéről ért méltatlan támadások⁹⁴, bár az egyházkerület vezetői részéről a legteljesebb bizalmat élvezvén, annyira elvették munkakedvemet, hogy mivel egyébként is szolgálati időm kitöltött már 1945-ben, nyugállományba helyeztetésemet kérve 1947. szeptember elsejével nyugállományba helyeztettem.

Visszatekintve irodalmi működéseme⁹⁵, cikkeim jelentek meg a Dunántúli Protestáns Lapban *Józsue könyvének szamaritánus fordításáról* 89 sk old. 1909⁹⁶, kisebb cikkeim zólyomi lelkészkedésem alatt a *Zólyomvármegyei Hírlapban*⁹⁷, melynek állandó munkatársa voltam. Önálló

91 DREL I. 1.a. A Dunántúli Református Egyházkerület Közgyűlési Jegyzőkönyve, 1921. szeptember 24-25., Pápa., 86-87. (123. oldal)

92 A művet a Pápai Református Teológiai Akadémia 2007-ben adta ki. Lásd: ZSENGELLÉR JÓZSEF (2007, SZERK.): Tóth Lajos: Mikeás. Emlékkönyv Dr. Tóth Lajos professzor születésének 125., és halálának 50. évfordulóján. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa.

93 TÓTH LAJOS (1931): A Páskha eredete és történeti fejlődése. Vallástörténeti tanulmány. In: THEOLOGIAI TANULMÁNYOK. A Pápai Református Főiskola négy százéves jubileumi ünnepére írták és kiadták a Pápai Református Theologiai Akadémia tanárai. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa, 1931. 1-92 oldalak.

94 A Pápai Néplap egyik 1947 tavaszán megjelent lapszámában az ismeretlen szerző rágalommal illette Tóth Lajos professzort. A cikk alapja, hogy a professzort valaki felterjesztette köztársasági érdemrend-kitüntetésre. A cikk szerzője gúnyos hangnemben rágalmazta meg Tóth Lajos professzort, még hozzá pénzügyekkel kapcsolatos visszaélésekkel. Lásd: N.N. (1947): A meg nem kapott kitüntetés és az érem másik oldala. In: PÁPAI NÉPLAP, 3. évf. 10. szám (1947. március 9.), 2. oldal. Tóth professzor néhány nappal a cikk megjelenése után, március 13-án egyházkerületi vizsgálatot kért maga ellen, majd egy április 25-i levelében tételesen cáfolta a jó hírét befeketítő rágalmakat. Lásd ehhez: DREKK O.1795. (Tóth Lajos iratai) 74a (1-3 oldalak), 74b., 74c. *Önmagában ez a téma is további kutatást igényel.*

95 Csupán jelzés szintjén jegyezzük meg, hogy annál több cikke, illetve egyéb írása jelent meg nyomtatásban, mint amit önéletrajzában felsorol. Lásd bővebben: BENYIK GYÖRGY (2000): A magyarországi biblikus irodalom a kezdetektől 1997-ig. JATE Press, Szeged, 32. 65. 102. 107. 109. 138. 141. 162.; TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 21.; SÁRKÓZI GERGELY ANTAL (2017): Dr. Tóth Lajos élete és munkássága, 166-168.

96 Csak az oldalszám pontosítás okán lásd: TÓTH LAJOS (1909): „*Józsue könyve szamaritán fordításban*”. In: DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP, 20. évf., 6. szám (1909. február 7.), 86-87.; TÓTH LAJOS (1909): „*Józsue könyve szamaritán fordításban (folytatás)*”. In: DUNÁNTÚLI PROTESTÁNS LAP, 20. évf. 7. szám (1909. február 14.), 107-109.

97 Eddig ismert cikkei: TÓTH LAJOS (1910): „*Március 15. Ünnepi beszéd. A Műkedvelőkör ünnepélyén elmondta Tóth Lajos ref. lelkész*”, In: ZÓLYOM VÁRMEGYEI HIRLAP, Zólyomvármegye társadalmi és közgazdasági érdekeit

munkákként ugyanezen időben nyomtatásban jelent meg 1913-ban *A zólyomi református egyh története*. Theologiai tanárkodásom alatt: *A próféták lelkivilága* 1926 Pápa, *Az írás kritikai vizsgálata* 1927, Pápa, mindkettő a Dunántúli Protestáns Lapban és különnyomatban is. *A páskha eredete és történeti fejlődése* 1931, Pápa, doktori értekezés. *Ószövetségi bevezetés* 1933, Pápa, *Az Ószövetség vallása* 1938, Pápa, mindkettő a Theologiai Stúdiumok című sorozatban. Debrecenben a Kálvin Institutiojának 300 éves jubileuma alkalmával megjelentetett Kálvin és kálvinizmus című kötetben *Kálvin János magyarázata Ézsaiás elhivatási látomásáról* 65. sk old. 1936, Debrecen irt dolgozatom s végül a főiskolai nyomda százéves jubileuma alkalmából *A Főiskolai nyomda története*, 1939, Pápa.

* * *

Dr. Tóth Lajos professzor nyugdíjas éveinek kezdete nem volt olyan nyugodt és békés, mint először gondolnánk. Lánya és legelső életrajzírója, Tóth Sarolta tudomása szerint édesapja nyugdíját megvonták, így a család rendkívül nehéz körülmények között élt Budapesten, a Columbus utcában. Győry Elemér⁹⁸ püspök jóindulatának köszönhetően Tóth Lajos az Egyetemes Konventnél kapott alkalmazást, s a lelkési nyugdíjintézet ügyeinek intézésében való segédkezés lett a feladata, amiért nyugdíj helyett úgynevezett „kegydíjat” kapott. Munkakönyvének tanúsága szerint 1948. április 1-jétől 1954. november 15-ig volt ott alkalmazásban, amiért 446-, majd 585 Forintos havi javadalmat kapott. 1954-től kezdve haláláig havi 200 Forint öregségi nyugdíjat ítél meg számára az Országos Nyugdíjintézet.⁹⁹

Közben – tudományos munkásságának mintegy betetőzéseként helyet kapott a Magyar Bibliatanács megbízásából felálló, a Károli-Biblia revízióját végzők társaságában, az Ószövetséges Szakbizottság tagjaként. Tóth professzor egészen 1957 tavaszáig dolgozott a bizottság tagjaként, megbízatása alatt több mint 80 munkaiülésen vett részt, munkatársaival elkészítve az Ószövetség kétharmad részének új fordítását, egészen a Prédikátor könyvéig.¹⁰⁰

Tóth professzort az 1956-os események rendkívül megrázták, egészsége megrendült, agyvérzést kapott. Két hónapos betegeskedés után hunyt el 1957. július 1-jén az Uzsoki utcai

felölélő politikai hetilap. XXIV. évfolyam, 12. szám. (Zólyom, 1910. március 20.), 1-2., illetve: TÓTH LAJOS (1914): „Impressziók. Búcsúzó katonáink.”, In: ZÓLYOM VÁRMEGYEI HIRLAP, XXVIII. évf., 39. szám (Zólyom, 1914. augusztus 23.), 1-2.

98 **Győry Elemér** Takácsiban született 1891. június 30-án. Teológiai tanulmányait Pápán és Genfben végezte. Segédlelkészként szolgált Nagyigmádon, majd püspöki titkár volt Komáromban. 1918-tól Hetényben teljesített lelkipásztori szolgálatot, de az új határok meghúzása után néhány évvel, 1923-ban áttelepült Magyarországra, s egy évre (magyar-)Komáromban lett helyettes lelkipásztor, majd két évig püspöki titkár volt. 1926-ban magántanári képesítést szerzett, s 1926-1928 között a pápai teológia Gyakorlati Teológiai Tanszékének lett tanára. 1928-1943 között Győrben, 1943-1961 között Pápán volt lelkipásztor. 1935-től egyházkerületi lelkési főjegyző, 1943-tól 1961-es nyugdíjba menetelég a Dunántúli Református Egyházkerület püspöke volt. Budapesten hunyt el 1978. november 24-én. Lásd: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/g-gy-757D7/gyory-elemer-75B25/> [2022.12.16.]. Illetve: Lásd: ZOVÁNYI JENŐ (1977): Egyháztörténeti lexikon (szerk.: Ladányi Sándor), 232-233.

99 TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 19-20.

100 TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 19-20.; KÁLLAY KÁLMÁN (1957): Dr. Tóth Lajos emlékezete. In: Református Lapja, I. évf. 27. szám. Lásd még a cikket újraközölve: KÁLLAY KÁLMÁN (1957): Dr. Tóth Lajos emlékezete. In: ZSENGELLÉR JÓZSEF (2007, SZERK.): Tóth Lajos: Mikeás. Emlékkönyv a pápai professzor születésének 125. és halálának 50. évfordulóján. PRITA, Pápa, 82-84.

kórházban. Temetése július 3-án volt, a Farkasréti temetőben. Mivel temetése olyan gyorsan történt, egykori pápai tanártársai közül senki sem tudott jelen lenni.¹⁰¹

Dr. Tóth Lajos teológiaprofesszor élete, munkássága – diákkori szorgalma, lelkipásztori-, majd teológiai tanári munkássága – példa számunkra ma is, s példa lesz a későbbiek során is mindazok számára, akik élő hittel és lelkesedéssel akarnak majd életükben, szolgálatukban Isten dicsőségére munkálkodni. Tóth Lajosra születésének 140. és halálának 65. évfordulóján pápai diákként is emlékezünk, aki egész életében élte azt, ami szeretett Kollégiumunk jelmondatában így olvasható: Istennek, hazának, tudománynak. Emléke legyen áldott!

Sárközi Gergely Antal

A Szerző Dr. Tóth Lajos (1882-1957) református lelkipásztor, a PRTA Ószövetségi Tanszékének 1921-1947 között professzora.

Jegyzetekkel ellátta és publikálta: Sárközi Gergely Antal református lelkipásztor, a PRTA és a DREL munkatársa.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

DREKK: Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtárának Kézirattára, Pápa.

DREL: Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára, Pápa.

PRTA: Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa.

TtREL: Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltár, Debrecen.

→ TtREL I. 1. i. 14. Lelkészi törzslapok

→ TtREL I. 8. = TtREL I. 8. d. 1–24. = Magyarországi református lelkészek adatai egyházközségek szerinti betűrendben. (jelzet az egyházközség megjelölésével)

Szerkesztőségi közlések:

- Tóth Lajosról készült képet a családtól kaptuk.
- A bibliai szövegek – ahol máshogy nem jelöltük – a Kálvin János Kiadó kiadásában megjelent revideált új fordítású Bibliából (RÚF, 2014) valók.

101 TÓTH SAROLTA (2007): In memoriam Dr. Tóth Lajos pápai teológiai tanár, 20.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

1. Kérjük, hogy lapunkba szánt írásait az alábbi irányadó formai követelményeknek megfelelően küldjék el *Szerkesztőségünknek*: a szöveget balra zártan (vagy sorkizártan), Times New Roman betűtípusban, 12 pontos betűmérettel, egyes sorközzel, valamint 2,5 cm-es margóval készítsék el.

2. Kérjük, hogy tudományos igényű cikk esetén a lábjegyzetek folyamatos számozással következzenek egymás után.

3. Példák a lábjegyzetelésre:

Egy szerző esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cím. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Több szerző esetén: Főszerkesztő neve (ÉVSZÁM, SZERK): Cím. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Tanulmány esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Tanulmány címe. In: SZERKESZTŐ (ÉVSZÁM, SZERK): Kötet címe. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Folyóiratcikk esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cikk címe. In: FOLYÓIRAT CÍME, évfolyama, lapszáma, oldalszám (-tól-ig).

4. Tudományos igényű cikk küldése esetén kérjük, ne készítsenek teljes bibliográfiát, hanem a fentebb látható módon lábjegyzetelésben jelezzék a hivatkozott mű adatait.

5. Kérjük, hogy amennyiben a részünkre megküldött írást a későbbiekben máshol megjelentetik, a megjelentetésnél mindenképpen jelezzék, hogy az adott írás már megjelent egyszer a Pápai Kollégiumi Lapok hasábjain.

6. Hasonlóképpen, ha olyan írást küldenek részünkre, mely már egyszer megjelent egy másik lapban, legyenek kedvesek ezt megírni *Szerkesztőségünknek*, hogy a megjelentetés alkalmával ezt jelezhessük.

7. Szerzőink számára tiszteletpéldányt biztosítunk.

8. A szerzők maguk vállalnak felelősséget írásuk tartalmáért.

* * *

KÖVETKEZŐ LAPZÁRTA: 2023. MÁRCIUS 26.

A Pápai Kollégiumi Lapok a Pápai Református Teológiai Akadémia diákújsága. Nyomatott a Teológiai Akadémián. Írásait, észrevételeiket a Szerkesztők az alábbi elérhetőségre várják: pklujsag@gmail.com.

